

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

HEIDI LAHNAMAA

Perhekuntoutus lastenkodissa

-tulevaisuuden mahdollisuus

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
YLEMPI AMK
2020

Tekijä(t) Lahnamaa, Heidi	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä Kuukausi Vuosi Lokakuu 2020
	Sivumäärä 52	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Perhekuntoutus lastenkodissa- tulevaisuuden mahdollisuus		
Tutkinto-ohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma, Sosionomi ylempi AMK		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli lisätä teoriassa ymmärrystä perhekuntoutuksesta sekä kehittää sen työprosessia ympärivuorokautisena palveluna lastenkodissa. Kehittämistyön yhteistyökumppani toimi eteläsuomen alueella toimiva lastenkoti, jossa tarjotaan perhekuntoutusta laitoksessa, sekä perhetyötä kotiin tehtynä. Laitoksessa on kaksi 7 paikkaista osastoa sijoitetuille lapsille, ja tämän lisäksi 5 perhekuntouksenpaikkaa/tukiasuntoa.</p> <p>Kehittämistyöni tavoitteena oli kehittää selkeä työnkuvaus, kuinka perhekuntouksessa olevan perheen kanssa toimitaan. Kuka vastaa mistäkin ja mitä eri työvuoroissa perheen kanssa kuuluisi tehdä.</p> <p>Käyn työssäni lävitse aluksi perhekuntoutukseen ja perhetyöhön liittyvää määrittelyä, sekä aiempaa kokemustani työskentelystä perhekuntoutuksessa päihdekuntoutuksen puolella. Tämän jälkeen kerron kehittämistyön toteuttamisesta ja tuloksista.</p> <p>Työssäni keskityin työyhteisön olemassa olevan perhekuntoutuksen prosessin selkeyttämiseen ja muuttamiseen kaavioksi, jota on helpompi seurata ja huomioida työskentelyyn kuuluvat eri vaiheet. Tämän lisäksi rakensin perhekuntoutukseen viikko-ohjelman rungon, jossa hyödynsin jo olemassa olevaa aiempaa tietämystäni perhekuntoutuksen rakenteista ja sisällöistä. Tapaustutkimuksen avulla perehdyin aiempiin tutkimuksiin sekä tietoon perhekuntoutuksesta niin asiakkaiden kuin työntekijöiden näkökulmasta ja lisäsin sillä tietämystäni liittyen perhekuntoutukseen ja sen vaiheisiin. Erityisesti hyödynsin aiempia tutkimuksia saadakseni asiakkaiden näkemyksen siihen mitä he odottavat ja kokevat olleen tärkeässä osassa heidän kuntoutumisessaan. Lisäksi hahmottelin perhekuntoutukseen selkeästi oman perhekuntoutuksen tiimi, joka vastaisi työskentelystä. Tämä tiimi keskittyisi työskentelemään vain perhekuntoutuksessa olevien perheiden kanssa eivätkä he olisi osana lastenkodissa olevien sijoitettujen lasten työryhmää.</p>		
<p>Asiasanat</p> <p>perhetyö, perhekuntoutus, lastensuojelu</p>		

Author(s) Last name, First name Lahnamaa, Heidi	Type of Publication Master's thesis	Date Month Year October 2020
	Number of pages 52	Language of publication: Finnish
Title of publication Family rehabilitation in a children's home - a chance for the future		
Degree program Degree Programme in Social Services, Master of Social Services		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this development work was to theoretically increase understanding of family rehabilitation and to develop its work process as a 24-hour service in a children's home. The development partner was a children's home in the South Finland region, where family rehabilitation is offered at the facility, as well as family work when done at home. The facility has two 7-seater wards for placed children, plus 5 family rehabilitation places/support apartments.</p> <p>The aim of my development work was to develop a clear description of how to work with a family fit family. Who is responsible for what and what should be done in different shifts with the family.</p> <p>In my work, I will initially go through the definition of family rehabilitation and family work, as well as my previous experience of working in family rehabilitation on the substance abuse rehabilitation side. I will then report on the implementation and results of the development work.</p> <p>In my work, I focused on clarifying and transforming the existing family rehabilitation process in the work community into a diagram that is easier to follow and take into account the different stages of working. In addition to this, I built the body of a weekly programme for family rehabilitation, where I utilised my previous knowledge of family rehabilitation structures and content. Through the case study, I looked at previous studies and information on family rehabilitation from the perspective of both clients and employees, and used it to increase my knowledge of family rehabilitation and its stages. In particular, I took advantage of previous studies to get customers' views on what they expect and feel have played an important role in their rehabilitation. In addition, I clearly outlined a family rehabilitation team for family rehabilitation that would be responsible for working. This team would focus only on working with families in family rehabilitation and would not be part of a working group of placed children in a children's home.</p>		
<p><u>Key words</u> family work, family rehabilitation, child protection</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 TIETOPERUSTA	6
2.1 Käsitteiden määrittelyä.....	6
2.2 Perhekuntoutuksen teoria	12
2.3 Perhekuntoutus oman kokemuksen pohjalta	16
3 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN.....	17
3.1 Kehittämisen kohde ja kehittämistarpeen määrittely	17
3.2 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät.....	21
3.3 Kehittämistyöskentelyn aloitus	24
3.3.1 Aiemmat tutkimukset perhekuntoutuksesta	25
3.4 Työskentelyprosessi	29
4 KEHITTÄMISTYÖN TULOS JA TUOTOKSET	38
4.1 Kirjallisen prosessikaavion muutos.....	38
4.2 Perhekuntoutuksen työtiimi	42
4.3 Perhekuntoutuksen viikko-ohjelma.....	43
5 ARVIOINTI	45
6 POHDINTA.....	47
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Tein opinnäytetyöni lastenkotiin, jossa tarjotaan perhetyötä sekä kotiin vietynä että perhekuntoutusta ympärivuorokautisena palveluna lastenkodissa. Työssäni keskityin lisäämään teoriassa ymmärrystä perhekuntoutuksesta sekä kehittämään sen työprosessia ympärivuorokautisena palveluna, koska näen perhekuntouksen sekä tärkeänä että tulevaisuuden mahdollisuutena vastata perheiden tarvitsemaan tukeen.

Perhekuntoutuksessa on helppoa pureutua perheen vuorovaikutukseen sekä lapsen sosiaalisen ja tunne-elämän kehittymiseen, kun työskentely on riittävän intensiivistä ja perheen tilannetta pystyttäisiin seuraamaan, arvioimaan sekä ohjaamaan reaaliaikaisesti. Kotiin vietävä perhetyö ei välttämättä pysty aina yhtä nopeasti ja laaja-alaisesti paneutumaan lasten hyvinvoinnin tukemiseen, kun ympärivuorokautinen laitoksessa tehtävä perhekuntoutus. Perhekuntoutus sisältää myös terapeuttisia toimintatapoja niin lasten, vanhempien kuin koko perheen kanssa.

Kehittämisympäristönä toimi eteläsuomen alueella toimiva lastenkoti, jossa tarjotaan perhekuntoutusta laitoksessa, sekä perhetyötä kotiin tehtynä. Laitoksessa on kaksi 7 paikkaista osastoa sijoitetuille lapsille, ja tämän lisäksi 5 perhekuntouksenpaikkaa/tukiasuntoa. Perheitä ei ole kuntoutuksessa jatkuvasti, joka tuo työhön haasteensa. Työyhteisöön kuuluvat työntekijät edustavat eri ammattialoja, heissä on sairaanhoitajia, sosionomeja, yhteisöpedagogeja ja lähihoitajia. Kehittämiseen osallistui paikan laitosjohtaja lähinnä antaen tietoa nykytilanteesta ja arvioimalla tekemääni työtä. Työntekijöiden kanssa käytiin yhteisiä keskusteluja työvuorojen lomassa liittyen perhekuntoutukseen ja miten he ovat sen kokeneet ja minkälaista muutosta se tarvitsisi.

Käyn työssäni lävitse aluksi perhekuntoutuksen ja perhetyöhön liittyvää määrittelyä, sekä aiempaa kokemustani työskentelystä perhekuntoutuksessa päihdekuntoutuksen puolella. Tämän jälkeen kerron kehittämistyön toteuttamisesta ja sen eri vaiheista. Lopuksi arvioin työntuloksia sekä pohdin työskentelyä.

2 TIETOPERUSTA

2.1 Käsitteiden määrittelyä

Perhetyön määrittelemisenä käsitteenä on monisäikeinen ja monimerkityksellinen. Sitä voidaan tehdä erilaisissa toimintaympäristöissä ja sen peruslähtökohtana on perheiden elämästä lähtevät tarpeet. Tarpeet voivat liittyä lasten kehitys- ja kasvatuskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen tai perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Perhetyö on toimintaa, joka on tavoitteellista ja suunnitelmallista ja jolla puututaan johonkin perheessä ja vaikutetaan tietoisesti perheen elämään. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27-29.)

Sosiaalihuoltolaki vuodelta 2015 määrittelee perhetyön sosiaaliohjaukseksi. Sitä annetaan perheen hyvinvoinnin ja voimavarojen vahvistamiseksi sekä perheenjäsenten vuorovaikutuksen parantamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Perhetyö on kotiin vietyä tukityötä, jossa muodot ja sisällöt vaihtelevat suuresti. Sosiaalitoimen antamana työskentely on sosiaalitoimen sosiaaliohjaajien tai perhetyöntekijöiden säännöllistä ja tavoitekeskeistä työskentelyä perheen kotona muutoksen aikaansaamiseksi ja tuen vahvistamiseksi. (Enroos, Heino & Pösö 2016, 110). Perhetyötä voivat antaa sosiaalitoimen lisäksi esimerkiksi yksityiset sosiaalialan palveluntuottajat sekä neuvolat.

Perhekuntoutus taas määritellään koko perheen sijoittamisena laitokseen tai perhehoitoon lastensuojelulain 36 pykälän mukaisena avohuollon tukitoimenpiteenä (Araneva 2016, 263). Perhekuntoutuksen tarkoituksena on kuntouttaa perhettä kokonaisvaltaisesti, ottaen huomioon työskentely perheen jokaisen jäsenen kanssa sekä tukemalla perheen vuorovaikutusta. Suunnitelmallisessa perhekuntoutuksessa paneudutaan huomattavasti intensiivisemmin, syvällisemmin ja tiiviimmin perheen asioihin ja ongelmiin kuin perhetyössä. Työskentelyä, tulee tehdä eriytettyinä jokaisen perheenjäsenen kanssa erikseen kuin myös koko perheenä yhteisesti. Perhekuntoutus on perheen kokonaisvaltaista kuntouttamista sisältäen terapeutin työskentelyn perheen kaikkien jäsenten kanssa sekä perheenjäsenten vuorovaikutuksen tukeminen. (Enroos ym. 2016, 297.) Perhekuntoutuksessa on tarkoitus joko arvioida lapsen tai perheen tuen tarvetta tai kuntouttaa lapsi ja perhe siten että he pystyvät palaamaan kotiin

asiakassuunnitelmassa luotujen tavoitteiden mukaisesti. Perheen kotiutuessa täytyy olla suunniteltuna myös riittävät tarpeita vastaavat tukitoimet kotiin. (Araneva 2018, 98.)

Perhekuntoutusta voidaan tarjota sekä terveydenhuollollisena että sosiaalisena kuntoutuksena osana lastensuojelullista avohuollon tukitoimea. Kuntoutus on laaja-alaista toimintaa, jonka tarkoituksena on palauttaa työkyky ja ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä sekä edesauttaa arkista hyvinvointia. Asiakkaan oma rooli kuntoutuksessa on vahvistunut ja kuntoutuksessa pyritään entistä enemmän huomioimaan asiakkaan oma yhteisö ja ympäristö. Perhekuntoutuksen teoreettisen lähtökohdan mukaan arki ja todellisuus rakentuvat vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksellisuus ja toiminnallisuus ovat tämän vuoksi oleellisissa osassa itse kuntoutuksessa. Perheen tilanteeseen pyritään saamaan muutosta kuuntelemalla, ohjaamalla, yhdessä oppimalla, vanhemmuuden taitojen harjoittelulla ja vahvistamisella sekä perheen yhteisten tavoitteiden ja keinojen löytyminen ovat välineitä työskentelyssä kohti muutosta. Perhekuntoutukseen kuuluu lisäksi perheen asioiden hoitamista ja järjestämistä yhdessä perheen sekä muiden toimijoiden kanssa. (Kettunen 2018, 8.)

Kuntoutus on käsitteenä hyvin laaja ja sitä on määritelty monin tavoin. Kuntoutuksellisia toimenpiteitä tarvitaan, kun yksilön ja hänen lähiympäristönsä toimintakyky on esimerkiksi sairauden, vamman tai erilaisten sosiaalisten ongelmien vuoksi alentunut. Kuntoutumisen tavoitteena on yksilön toiminta- ja työkyvyn saattaminen parhaalle mahdolliselle tasolle eli sen palauttaminen ennalleen, sen kohentaminen tai ennakoitavissa olevan heikkenemisen estäminen. Kuntoutuksen avulla pyritään vahvistamaan henkilön olemassa olevia voimavaroja. Kuntoutuksen avulla pyritään löytämään myös uudenlaisia taitoja ja keinoja rakentaa tulevaisuutta sekä muokataan ympäristöä sellaiseksi että se tukee kuntoutumista. (Kähäri-Wiik, Niemi & Rantanen 2002, 9.)

Kuntoutus terminä itsessään sisältää vision paremmasta. Perhekuntoutuksessa kuntoutusta tuetaan perhetyön keinoin. Sosiaalinen kuntoutus sisältää henkisiä, toiminnallisia ja juridisia elementtejä. Henkiseen puoleen kuuluu kaikki mitä ihmiselle voi tapahtua suhteessa työhön, omaan itseen ja ympäröivään todellisuuteen. Toiminnallinen puoli puolestaan kuvaa miten muutos suhteissa työhön/opiskeluun sekä muihin ihmisiin näkyy ulospäin. Toimintaan liittyvä lainsäädäntö ja hallinto sisältyy juridiseen puoleen.

(Kaikko 2004, 21-23.) Kaikon (2004) mukaan kuntoutus on sosiaalista silloin kun siinä tarkastellaan ihmistä suhteissaan. Sosiaalinen ihmisessä hänen mukaansa sisältää yksilön suhteessa itseensä, suhteessa toisiin sekä suhteessa arkitodellisuuteen, tätä Kaikko oli esitellyt taulukossa 1. Kaikko oli omassa tutkimuksessaan rajannut tarkastelun ulkopuolelle ryhmän, yhteisön ja yhteiskunnan sosiaalisena oliona suhteessa edellä mainittuihin tekijöihin. (Kaikko 2004, 23.)

Taulukko 1. Ihminen perussuhteissaan (Kaikko 2004, 23)

IHMINEN PERUSSUHTEISSAAN		
A: Ihminen suhteessa itseensä	B: Ihminen suhteessa toisiin ihmisiin	C: Ihminen suhteessa arkitodellisuuteen
<ul style="list-style-type: none"> - yksilönä (itsestä huolehtiminen) - käsitys omasta itsestä (selfimage) - tarinat (yksilö osana sukua, muuta yhteisöä, yksilön yhteisöllisyyden ominaisuudet) 	<ul style="list-style-type: none"> - perhe (lapset, parisuhde jne.) - suku - työkaverit, naapurit, harrastekaverit, tuttavat jne 	<ul style="list-style-type: none"> - aikaan (ajankäyttö, rytmi jne.) - työhön, opiskeluun yms. - vapaa-aikaan (harrastuksiin, muihin rutiineihin)

----- sosiaalistuminen -----

----- yhteisöllisyys -----

yhteisvastuu -----

-----välittäminen -----

-----kohtaaminen -----

Kuitenkin sosiaalista ihmisessä on vaikeaa erottaa omaksi kokonaisuudekseen sosiaalisessa kuntoutuksessa vaan sitä tulee tarkastella aina osana laajempaa kokonaisuutta.

Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelemineen on moninaista eikä sille ole yhtä selkeää määritelmää. Sosiaalinen kuntoutus on yhteiskuntalähtöistä ja sen painopisteet ovat vaihdelleet eri aikoina. Sen kehitys on sidoksissa yhteiskunnan ja työelämän kehitykseen. (Väisänen 2018, 31). Sosiaalinen kuntoutus on ihmisen vapautta,

itseäänämis-oikeutta ja sosiaalista hyvinvointia tuottava materiaalisesti, henkisesti ja sosiaalisesti muodostuva maailman tapahtuma (Haapakoski 2018, 92-93).

Sosiaalinen kuntoutus perustuu kokonaisvaltaiseen arvioon asiakkaan toimintakyvystä ja tarpeesta kuntoutukseen. Tärkeää on kartoittaa muiden palveluiden ja järjestelmien mahdollisuudet asiakkaan tilanteen parantamiseksi. Tarvittaessa sosiaaliseen kuntoutukseen voidaan sotoa monialaisesti muita palveluja ja tukitoimia. Sosiaalisen kuntoutuksen keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa osallisuus, toimijuus, toimintavalmius, paikallisuus ja yhteisöllisyys. (Lindh, Härkäpää & Kostamo-Pääkkö 2018, 9-10.)

Sosiaalinen kuntoutus on käsitteenä vielä jäsentymätön sosiaalityön ja kuntoutuksen menetelminä ja ammattikäytäntöinä työntekijöille, asiakkaille, kouluttajille kuin kehittäjille. Suuri osa kunnallisen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleista ja palveluista kuuluu: aikuissosiaalityön, toimeentuloturvan, maahanmuuttajapalveluiden, mielenterveys- ja päihdepalveluiden, sosiaalisen kuntoutuksen, talous- ja velkaneuvonnan, toimeentulotuen ja työllisyydenhoidon palveluihin. Erilaisia palveluita kuntouttavasta sosiaalityöstä ja kuntouttavasta työtoiminnasta aina sopeutumisvalmennuksiin ja erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin, joiden on arvioitu tukevan työ- ja toimintakyvyltään alentuneiden kansalaisten osallistumis- ja kuntoutumismahdollisuuksia, luetaan sosiaalisen kuntoutuksen piiriin. (Lindh ym. 2018, 9-10.)

Sosiaalinen kuntoutus on osa sosiaalityötä ja monialaista kuntoutusjärjestelmää ja se edellyttää usein moniammatillista ja organisaatioiden välistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Sosiaalinen kuntoutus sijoittuu sosiaali-, terveys-, työvoima-, koulutus- ja sosiaalipolitiikkojen rajapintaan ja sen yhteiskunnalliset perustelut liittyvät osallisuuden tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. (Lindh ym. 2018, 9-10.) Sosiaalisen kuntoutuksen järjestäminen ja suunnittelu on kunnan sosiaalihuollon vastuulla, mutta yhteistyö sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisessa terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen ja muiden toimijoiden kanssa korostuu. Järjestöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden rooli korostuu myös palveluiden järjestämisessä ja kehittämisessä. (Väisänen 2018, 30).

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa ja prosesseissa keskeisen elementin muodostaa sosiaalisen asiantuntijuus. Sosiaaliseen asiantuntijuuteen kuuluu ymmärrys kuntoutettavan ja hänen elinympäristönsä välisestä vuorovaikutuksesta. Sosiaalinen

asiantuntijuus voi olla kuntoutuksen keskeinen tekijä esimerkiksi silloin kun huomio kiinnittyy kuntoutusasiakkaan oman elämän yksilöllisyyden kysymyksiin sekä muutokseen ihmisen elämässä ja hänen suhteessaan ympäristöön ja yhteiskuntaan. (Väisänen 2018, 33).

Sosiaalinen asiantuntijuus rakentuu siitä, miten hyvinvointi ja hyvä elämä sekä siihen liittyvä vuorovaikutus, osallisuus ja toimijuus ymmärretään. Hyvään elämään voidaan liittää se, miten hyvä ihmisellä on yksilönä mutta myös yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä. Ihminen kykenee yksilön ja ympäristön väliseen empaattiseen ja vuorovaikutukselliseen toimintaan. Tästä osoituksena on osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan, kuten työelämään ja harrastuksiin ja poliittiseen elämään. Myös psyykkinen ja kognitiivinen toiminta, joka ilmenee tietojen ja taitojen käyttönä sekä pyrkimyksenä erilaisiin päämääriin, kuuluu tähän. (Väisänen 2018, 33.)

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä. Tämä voidaan hahmottaa erilaisista elämäntaidoista rakentuvana yksilön toimintavalmiutena. Ihmistä tuetaan saavuttamaan ja laajentamaan elämäntaitojaan sosiaalisen kuntoutuksen menetelmin, ja siten täyttämään eriasteisia aikuisen yhteiskunnallisia ja elämänpiirillisiä oppimistehtäviä. Nämä oppimistehtävät voidaan hahmottaa sosiaalisen kuntoutuksen kontekstissa aikuiselta edellytettävänä sosiaalisina, arki- sekä yhteisötaidona. Raivio (2018,113) on kuviossa 1 näitä sosiaalisen toimintakykymme kanalta keskeisiä taitoja luokitellut eri osallisuuden ulottuvuuksilla, jolloin kuvaa sosiaalisen kuntoutuksen prosessista ja sisällöistä on mahdollista tarkentaa. (Raivio 2018, 113)

Sosiaalinen toimintakyky			
Osallisuuden ulottuvuudet:	Sosiaaliset taidot:	Arkitaidot:	Yhteisötaidot:
Kuuluminen	- Itseilmaisu - vuorovaikutuskyvyt - kyky liittyä muihin	- itsestä huolehtiminen - arjesta selviäminen - kyky toimia perheenjäsenenä	- itsen ja ympäristön tiedostaminen - tunteiden hallinta - kyky asioida

Toimiminen	- kyky luoda ihmissuhteita - kyky ottaa vastuuta - kyky huolehtia muista - kyky ylläpitää yhteyksiä	- kyky hankkia koulutus - kyky tehdä töitä - kyky organisoida - riippuvuuksien hallinta	- itsensä elättäminen - kyky osallistua, harrastaa - kyky suunnitella tukevaa - kyky sopeutua
Omistaminen	- luottamus - arvostus	- työuran vakaus - kodin olemassaolo	- valta ja vallankäyttö - raha ja sen käyttö

↑

**TOIMINTAYMPÄRISTÖN ASETTAMAT ODOTUKSET, RAJOITUKSET JA MAHDOLLI-
SUUDET**

Koulutus- ja työmarkkinat, sosiaaliset suhteet ja verkostot, toimeentulo, välimatkat ja etäisyydet, liikkuminen, vapaa-ajan mahdollisuudet, ympäristön avoimuus, yhteiset tilat, palvelut ja niiden saavutettavuus ja saatavuus

Kuvio 1 Sosiaalinen toimintakyky aikuisen oppimistehtäviin liittyvinä sosiaalisina, arki- sekä yhteisötaitoina (Raivio 2018,113)

Toimintakykyinen ihminen kykenee vastaamaan elämän haasteisiin, hän pystyy toimi-
maan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, hän kykenee asettamaan tavoitteita
elämälleen sekä pyrkimään niitä kohti. Ihmisen toiminnalla on hänelle joku mielekäs
merkitys ja se niveltyy ympäristöön tarkoituksenmukaisesti. Toimintakykyyn sisältyy
fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky. Fyysinen toimintakyky luo perustan
päivittäisistä toiminnoista selviytymiselle, psyykinen toimintakyky käsittää ihmisen
kyvyn ottaa vastaan ja käsitellä tietoa sekä kuinka hän muodostaa käsitystä ympäröi-
västä maailmasta että kykyä tuntea ja kokea. Sosiaalisesti toimintakykyinen ihminen
kykenee rakastamaan sekä luomaan ihmissuhteita perheessä, ystäväpiirissä, työelä-
mässä ja harrastuksissa. Nämä kaikki toimintakyvyn osa-alueet ovat nivoutuneet yh-
teen ja jos jollakin osa-alueella tulee muutosta se vaikuttaa henkilöön kokonaisuutena.
(Kähäri- Wiik ym. 2002, 13.)

Sosiaalinen toimintakyky voidaan määritellä yksilölliseen ja yhteisölliseen kasvuun ja
kehitykseen pyrkiväksi, sosiaalista toimintaa ohjaavaksi ja tulevaisuuteen suuntautu-
vaksi asenteeksi itseä ja muita kohtaan. Toimintakyvyn ulottuvuudet voidaan käsittää

fyysisinä tarkoittaen ihmisen arkielämään liittyviä tehtäviä, toimintoja ja voimavaroja, asumista, liikkumista sekä terveyttä. Sosiaalinen ulottuvuus käsittää vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät voimavarat, kyvyn solmia ihmissuhteita ja pitää niitä yllä sekä kyvyn toimia eri yhteisöissä ja ympäristöissä. Kognitiiviseen ulottuvuuteen kuuluu ajattelun, ymmärtämisen, oppimisen ja muistamiseen liittyvät voimavarat, kyvyn hahmottaa, keskittyä, käsitellä tietoa ja ratkaista ongelmia sekä käyttää kieltä. Psykkinen ulottuvuus käsittää henkisiä, minään ja maailmankuvaan liittyvät voimavarat, itsearvostuksen, mielialat ja tunteet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019, Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 164).

Kuntoutuksen päämääränä on yksilön ja hänen lähiyhteisönsä selviytymisedellytysten lisääntyminen, jotta hän pystyy muutoksista huolimatta selviytymään arkielämästä parhaalla mahdollisella tavalla, sekä toteuttamaan itseään että osallistumaan yhteisöön sen tasavertaisena jäsenenä. Kuntoutuminen voidaan nähdä kasvu- ja oppimistapahtumana, jonka aikana opitaan hyväksymään muuttunut elämäntilanne sekä pystytään luopumaan entisistä suunnitelmista ja näkemään uusia mahdollisuuksia elämässä ja rakentamaan näiden jäljellä olevien voimavarojen varaan tulevaisuutta. Kuntoutumisen edetessä opitaan löytämään uusia voimavaroja, uudenlaisia tapoja toimia sekä kohdata arkipäivän tilanteita. Kuntoutuksessa on tärkeää ymmärtää, että omalla toiminnalla ja aktiivisuudella on suuri vaikutus omaan elämään. Kuntoutumisprosessi tarvitsee ulkopuolisia toimenpiteitä ja palveluja ja nämä voivat olla ohjausta, neuvontaa ja psykososiaalista tukea, tutkimuksia, terapioita, koulutusta ja arkielämään liittyviä palveluita. Ratkaisevaa kuntoutumisen kannalta on ihmisen oma motivoituminen ja aktiivisuus kuntoutumisen edistämiseen. (Kähäri- Wiik ym. 2002, 17-18.)

2.2 Perhekuntoutuksen teoria

Perhekuntoutusta järjestetään lastensuojelun perhetyönä tai avohuollon tukitoimena, joko kotiin vietävänä perhetyönä tai laitospuolisena perhekuntoutuksena. Laitospuolista perhekuntoutusta järjestävät kunnalliset ja yksityiset lastensuojelulaitokset. Perhekuntoutus viittaa monenlaiseen perheiden kanssa tehtävään toimintaan esimerkiksi lastensuojelussa ja terapiatyössä. Perhekuntoutus osana lastensuojelua on kehittynyt vasta 1990-luvun puolivälistä alkaen. Usein käytetty perhekuntoutuksen määritelmä on seuraavanlainen; perhekuntoutuksella tarkoitetaan sosiaali- ja

terveydenhuollon palveluja, jotka keskittyvät perheyhteisön tai useamman kuin yhden perheen jäsenen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn ylläpitämiseen, edistämiseen tai palauttamiseen. (Linnakangas, Seppälä, Suikkanen & Lehtoranta 2013, 302-303.)

Perhekuntoutus on aina lastensuojelulain 36§ mukaista avohuollon tukitoimena annettavaa kuntoutusta, johon lapsi on sijoitettu yhdessä vanhempien kanssa (Lastensuojelulaki 13.4.417/2007, 36§). Perhekuntoutusta toteutetaan joko kotiin vietävänä palveluna tai laitospäristössä. Laitospäristössä kuntoutusta voidaan tarjota sekä päiväryhminä että ympärivuorokautisena palveluna. Ympärivuorokautisesti tarjottavassa perhekuntoutuksessa korostuu erityisesti monialaisuus, hoidollisuus, terapeuttisuus ja erilaisten arviointi- ja ohjausmenetelmien käyttö. (Alatalo, Lappi & Petrelius 2017, 33).

Lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa tulee etusijalla olla aina lasten ja nuorten tarpeet. Ja tavoitteena on edistää ja tukea vaikeuksissa olevien lasten ja nuorten mahdollisimman hyvää kasvua ja kehitystä. Lapsen kannalta tavoitteena on myönteisten tunnesiteiden vahvistuminen ja selkiintyminen, turvallisuuden tunteen syntyminen arjessa sekä se että aikuiset tekevät lapsen edun mukaisia ratkaisuja. Ennen kuntoutusta perheen yksittäisiä jäseniä on voitu jo auttaa aiemmin eri tavoin, mutta perheen yhteinen ja suunnitelmallinen tukeminen on saattanut jäädä toteutumatta. Jolloin perheen ongelmat ovat päässeet kasaantumaan ja kärjistymään, jonka seurauksena tehdään avohuollon tukitoimena sijoitus perhekuntoutukseen (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 87.) Perhekuntoutus on aina vapaaehtoista eikä kehtää voida määrätä kuntoutusta vastaanottamaan.

Kuntoutukseen johtaneita syitä voivat olla esimerkiksi huoli vanhempien jaksamisesta, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, perheväkivalta, perheen vuorovaikutusongelmat, lasten koulunkäyntivaikeudet, käytöshäiriöt tai kasvatukseen liittyvät ongelmat. Näistä perheen kuntoutukseen johtaneista syistä lähdetään rakentamaan jokaiselle perheelle yksilölliset heidän tarpeitaan vastaavat tavoitteet, joilla pyritään pysäyttämään nykytilanne ja luomaan muutosta. Tärkeää on löytää perheen voimavarat ja vahvistaa jäsenten välistä vuorovaikutusta. Verkostoituminen ammattilaisten ja perheen läheisten kanssa on oleellinen osa kuntoutusta. (Järvinen ym. 2012, 87.)

Lastensuojelun perhekuntoutuksen työskentelyssä on vahvasti kontrolli mukana, kun työtä tekevien tulee avoimesti tarkkailla ja arvioida perhettä lastensuojelullisesta näkökulmasta. Jotta arviointia voidaan tehdä kattavasti, tulee työskentelyn perheen parissa olla vastuullista, vaativaa ja monimuotoista tukemista ja sen tulee olla säännöllistä ja suunnitelmallista. (Järvinen ym. 2012, 88.) Työhön tulee sisältyä auttamista, hoivaamista, asioihin puuttumista ja ongelmien ratkaisemista, jotta perheen tuen tarpeista saadaan kokonaiskuva, jotta lapsen edun mukainen huolenpito toteutuisi myös kotona. Ennen kaikkea on tarkoitus saada totuudenmukainen kuva juuri perheen itsestä toiminnasta ja vanhemmuudesta. (Araneva 2016, 264.) Laitoksessa tapahtuva perhekuntoutus antaa tähän hyvät mahdollisuudet, kun työntekijät ovat perheen saatavilla ympäri vuorokauden, jolloin apua sekä tukea on heti saatavilla, jos tarvetta ilmenee. Työntekijät pystyvät myös herkemmin puuttumaan ja ohjaamaan perhettä toiminnassa sekä vanhemmuudessa, kun he ovat perheen kanssa tiiviisti tekemisissä.

Perhekuntoutusta kuvataan monitoimijaisen perhetyön mallin esityksessä perheen omia voimavaroja vahvistavaksi ja lapsen kasvuolosuhteista turvaavaksi työskentelyksi (Alatalo ym. 2017, 17). Perhekuntoutuksessa monitoimijainen perhetyön malli sisältöelementteineen on työskentelyn keskiössä.

Perhekuntoutus on todettu hyväksi avuksi tilanteissa, joissa on olemassa kodinulko-puolisen sijoituksen riski ja perhe on itse motivoitunut perhekuntoutukseen ja perhekuntoutusta on mahdollista perheelle tarjota. Perhekuntoutus on kuntouttavaa toimintaa koko perheelle suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Kuntoutuksen tavoitteena on lapsen kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja perheen voimavarojen vahvistaminen. Perhekuntoutuksen tärkeinä elementteinä ovat perheen vuorovaikutuksen tukeminen erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla, arjen taitojen harjoittelun ja säännöllisen päivärytmin vakiinnuttaminen. (Terveyden ja hyvinvointilaitoksen www-sivut, 2020.)

Perhekuntoutuksessa laitospäristössä pystytään tekemään paljon havaintoja sekä arviointia perheen arkipäivän haasteista ja tuen tarpeista. Arjessa pystytään tukemaan mm. ruuan laitossa, siivouksessa, pyykkihuollossa, kaupassa käynnissä ja raha-asioissa, jos näissä tuen tarvetta on. Perhekuntoutuksessa arvioidaan paljon myös minkälaisia tukimuotoja perhe tarvitsisi kotona säilyttääkseen toimijuutensa. Tässä

arviointivaiheessa korostuu juuri monitoimijuus, kun lähdetään kartoittamaan perheen tuen tarpeita.

Perhekuntoutuksen tulee olla prosesseihin kiinnittynyttä sosiaalista tukemistyötä mikä muokkautuu tilanteiden mukaan ja reagoi vaihtuviin ongelmakohtiin. Jotta perhekuntoutus olisi toimivaa se vaatii yhteistoimijuutta eri toimijoilta, kuten perheeltä, kuntoutusta tekeviltä ammattilaisilta sekä lähettävältä taholta. Näiden jokaisen tulisi nähdä toistensa roolit ja osuus tavoitteen saavuttamiseksi. Eli jos suunnitteluvaiheessa kaikille syntyy yhteinen ymmärrys kuntoutuksen päämääristä ja osapuolien osuudesta niiden toteuttamiseen niin silloin päästään tilanteeseen, jonka vanhemmat kokevat hyödylliseksi ja tällä on positiivinen vaikutus saavutettaviin lapsikohtaisiin tuloksiin. Lastenkodissa tehtävän perhekuntoutuksen keskiössä on aina lapsen etu. (Laitinen & Niskala (toim.) 2013, 323.)

Perhe, perhettä kuntouttava yksikkö sekä sosiaalityöntekijä määrittelevät yhdessä, kuinka kauan kuntoutusta jatketaan, miten sitä suunnitellaan, millaisia toimintatapoja käytetään ja kuinka työskentelyä arvioidaan. Nämä kirjataan perheen asiakassuunnitelmaan ja sitä tarkistetaan tarvittaessa kuntoutuksen edetessä. Arvioinnin tulee pitää sisällään myös kartoituksen tuen tarpeesta kuntoutuksen jälkeen (Järvinen ym. 2012, 87-88). Tätä asiakassuunnitelmaa sekä arviointia tulee tehdä monitoimijaisesti, jotta kaikki toimijat saadaan toimimaan yhteisen suunnitelman mukaisesti. Lastensuojelulain mukaisessa avohuollon tukitoimena tehtävässä sijoituksessa lapsen huolto ja asioista päättäminen säilyy kokonaisuudessaan huoltajalla. Sijoituksen tarpeen arvioinnista ei ole laissa säädetty mitään aikaa, kunhan se kuitenkin tapahtuu asiakassuunnitelman mukaisesti. (Saastamoinen 2010, 61.)

Kuntoutuksen laatuun ja onnistumiseen vaikuttaa sekä asiakkaan asennoituminen ja sitoutuminen työskentelyyn että kuinka hyvin järjestettyä palvelu ja koko palvelujärjestelmä on, mikä saa aikaan toivotun lopputuloksen. Työskentelyn tavoitteet perhekuntoutuksessa määrittyy sen suhteen, onko tarkoitus vahvistaa esimerkiksi perheen voimavaroja siten, että vältetään huostaanotolta vai onko tarkoituksena perheen jälleenyhdistäminen siten että sijoituksessa ollut lapsi pystyisi palaamaan kotiin (Jaakkonen, Pesonen & Tohmo 2020, 27.) Jos suunnitelmassa asetetut tavoitteet eivät toteudu tai perhe ei pysty sitoutumaan kuntoutukseen sovitusti niin huostaanotto tulee aloittaa

viipymättä, jotta lapsen etu hyvää ja turvalliseen kasvuun voidaan taata (Araneva 2016, 263-264).

2.3 Perhekuntoutus oman kokemuksen pohjalta

Olen aiemmin työskennellyt ohjaajana päihdekuntoutuslaitoksessa, jossa työskentelin perhekuntoutuksessa. Siellä perhekuntoutus oli osa vanhempien päihdekuntoutusta. Asiakaskunta tuli sinne sosiaalitoimen ohjaamana ja monella perheellä se oli viimeinen mahdollisuus välttää huostaanotto ja perheenrikkoontuminen. Tämä riitti usein motivaatioksi keskittyä sekä päihde- että perhekuntoutukseen. Perhekuntoutus oli tiivistä puurtamista aamusta iltaan. Aamupäivisin vanhemmat työstivät omaan päihdekuntoutumistaan yksilö- ja ryhmätyöskentelynä ja lapset olivat laitoksen omassa päiväkodissa.

Laitoksen päiväkodissa oli vertaistuki paikkoja kunnallisen päivähoidon puolelta tuleville lapsille, joiden avulla pyrittiin hahmottamaan normaalia kanssakäymistä toisten lasten kanssa. Päiväkodin työntekijät tekivät tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa heitä tukien ja ohjaten lastenkasvatuksessa, joka oli monelle vanhemmalle uusi ja vieras maailma kun arki pyöri ilman päihteitä. Päiväkodista oltiin tiiviisti yhteydessä perhekuntoutuksen työntekijöihin ja yhdessä käytiin lävitse työntekijöiden ja vanhempien kanssa lasten tuen tarpeita. Perhekuntoutuksen työntekijät yhdessä päiväkodin henkilöstön kanssa vetivät viikoittain myös vanhemmille omaa vanhempainryhmään, jossa käsiteltiin asioita lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen.

Iltapäivisin ja iltaisiin opeteltiin yhdessä ohjaajien tukemana turvallisenä ja vastuullisena vanhempana olemista sekä yhtenäisenä perheenä toimimista arjen askareissa. Vertaistuki toisilta perheiltä oli oleellisena osana kuntoutumista. Asioita tehtiin yhdessä toisten perheiden kanssa sekä vuorotellen tarjottiin lastenhoitoapua. Yhteisö antoi myös kasvatuksellisia neuvoja toisille vanhemmille.

Marttayhdistys kävi pitämässä perhekuntoutusyhteisölle ruuanlaitto kursseja, joissa opeteltiin helppojen perusaterioiden tekemistä. Nämä ruuanlaitto kurssit olivat yhteisössä aina toivottuja ja odotettuja. Jokaisella perheyhteisön perheellä oli myös

vuorotellen vuoro valmistaa perjantaisin koko perheyhteisölle yhteisöpäivällinen, joka syötiin koko yhteisön voimin ja opeteltiin ruokailukulttuuria perheen kanssa.

Perheenä tehtiin myös lasten ehdoilla retkiä, joissa lapset olivat etusijalla ja arkea pyrittiin suunnittelemaan lapsen etu ensisijalla. Vanhempia ohjattiin myös pohtimaan kuinka esim. toimisi kotona, jos lapsi sairastuisi ja mitä heidän tulisi tehdä. Ohjauksessa pyrittiin aina vanhempia ajattelemaan asioita siltä kannalta mitä jos olisi nyt kotona eikä ohjaajia olisi tukena, mitä tekisin tai toimisin.

Nyt aiemman kokemukseni pohjalta haluaisin nähdä, kuinka lastensuojelulaitoksessa pystytään toteuttamaan perhekuntoutusta ja kuinka tiivistä työskentelyn tulee olla toimiakseen, jotta sillä päästäisiin yhtä hyvin tuloksiin. Oma olettamukseni mukaan lastensuojelun perhekuntoutuksella voidaan päästä hyvin lopputuloksiin, kun vain työskentely on tiivistä ja tavoitteellista perheen omista tarpeista lähtevää. Tämä vaatii myös, että työntekijät ovat sitoutuneita tiiviiseen työskentelyyn perheen parissa.

Perhekuntoutuksessa työskentelyssä tulee aina olla lapsen etu ensisijaisena ja lapset pyritään tekemään näkyväksi. Työntekijöiden tehtävänä on tukea ja ohjata vanhempia havaitsemaan lapsen tarpeet sekä opastaa ja auttaa, jotta lapsen terveellinen ja tasapainoinen kehitys toteutuu. Näkemykseni mukaan lähtökohtana perhekuntoutuksessa täytyy olla oletamus, että perhe kykenee kuntoutuksen jälkeen huolehtimaan, kasvattamaan ja antamaan lapselle turvallisen ja välittävän kodin, jonne palata kuntoutusjakson jälkeen riittävien tukitoimien saattamana.

3 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

3.1 Kehittämisen kohde ja kehittämistarpeen määrittely

Valitsin kehittämiskohteekseni perhekuntoutuksen ja siitä paremman ymmärryksen lisäämisen teorian avulla lastenkodin työntekijöiden keskuudessa sekä sen prosessin kehittämisen lastenkodissa. Lastenkodilla, jonka kanssa tein yhteistyötä, on tällä hetkellä selkeä sanallinen prosessin kuvaus perhekuntoutuksesta ja sen sisällöistä. Kuitenkaan

työntekijöillä ei ole selkeää tietoa mitä kuuluu perheen kanssa työskentelyyn missäkin työvuorossa ja kuka vastaa mistäkin. Laitosjohtaja J. Kainulaisen kanssa käydyn keskustelun pohjalta selvisi, että vastuu perhekuntouksesta on ensisijaisesti sosionomi (AMK) tutkinnon omaavilla työntekijöillä. Tällä hetkellä kuitenkin vastuu ei ole heillä, vaan laitosjohtaja on yhdessä vastaavan ohjaajan kanssa kantaa vastuuta tästä. Perusteluksi tähän sain laitosjohtajalta vastauksen, että nykyiset sosionomi taustaiset työntekijät ovat ammatillisesti vielä liian kokemattomia vastaamaan tästä työstä. (Kainulainen henkilökohtainen tiedonanto 23.10.2019.)

Lastenkodissa tarjottava perhekuntoutus on erillinen palvelun osa-alue itse sijaishuollon asumispalveluiden lisäksi. Lastenkotiin sijoitettujen lasten perheiden kanssa tehdään yhteistyötä sekä tarvittaessa perhetyötä kotiin, mutta heidän kohdallaan ei kyse ole perhekuntoutuksesta. Lastenkotiin perhekuntoutukseen ohjataan sosiaalitoimen päätöksellä perheitä, joiden tilanne vaatii arviointia, kun perheen epävakaa elämäntilanne vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä, mutta tarvetta lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle ei ole vielä ollut. Perhekuntoutuksessa hoidetaan myös perheitä, joiden elämäntilanne on äkillisesti kriisiytynyt. Perhekuntoutus on aina avohuollon tukitoimi, joka perustuu vapaaehtoisuuteen ja vastuu lasten kasvatuksesta ja huoltamisesta on edelleen vanhemmilla. Esimerkiksi jos kuntoutusjakso ei suju toivotulla tavalla ja nähdään että lasten kasvatusta ja kehitys vaarantuu omien vanhempien kanssa tai he haluavat keskeyttää kuntoutuksen niin heillä on siihen mahdollisuus. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijä tekee päätöksen voiko lapset palata kotiin yhdessä vanhempien kanssa vai tehdäänkö kiireellinen sijoitus lasten osalta lastenkotiin. Useimmiten vanhemmat ovat sitoutuneita kuntoutukseen ja perheet suorittavat jakson loppuun sovitusti ja heille saadaan suunniteltua riittävän tukitoimet kotiin kuntoutusjakson jälkeen eikä tarvetta lasten kiireelliseen sijoitukseen ole.

Perheitä ei ole kuntoutuksessa jatkuvasti, joten saattaa mennä pitkiäkin aikoja, ettei perhekuntoutusta jouduta tekemään. Joka tuokin työhön haasteen, kun perhe kuntoutukseen tulee niin työntekijät eivät tiedä mitä heidän kuuluu tehdä ja kuka kantaa vastuun työskentelystä. Silloin kun taloon tulee uusi perhe niin kaikilla toimijoilla täytyisi olla tiedossa, kuinka perheen kanssa toimitaan missäkin työvuorossa ja kuka vastaa mistäkin tehtävästä. Tällä hetkellä työyhteisössä ei ole selkeää työnjakoa siitä mitä kukakin tekee, kun perhekuntoutukseen tulee uusi asiakasperhe ja tästä syystä perheen

kanssa ei välttämättä tehdä yhtään mitään tietyissä vuoroissa ja tietyissä käydään korkeintaan ovella kysymässä mitä perheelle kuuluu kerran vuoron aikana. Tilanteen ollessa tämä, niin perheen joka kuntoutukseen tulee olettamuksena, on esimerkiksi, että hän saa konkreettista tukea ja apua lasten kanssa vuorovaikutukseen ja kasvatukseen, mutta hyvin pian hänelle selviää, että eihän hän saa mitään apua koko tilanteeseensa. Tämä ei saisi olla näin koska tilanne ei palvele mitenkään perhettä. Perhekuntoutus täytyisi nähdä mahdollisuutena perheelle vielä tehdä jotakin asioiden eteen, jotta he voisivat jatkaa yhtenäisenä.

Tällä hetkellä työyhteisössä on selkeä sanallinen prosessin kuvaus perhekuntoutuksesta ja erilaisia välineitä työskentelyyn, mutta toiminta ei kuitenkaan perheiden kanssa kohtaa, vaikka tietoa ja taitoa pitäisi olla, koska koko henkilökunta on käynyt dialoginen ja voimavarakeskeinen perhetyö lastensuojelussa koulutuksen vuonna 2016 (Nuorisokoti Ermin www-sivut 2020).

Toki tämän jälkeen henkilökunnassa on tapahtunut jonkin verran vaihtuvuutta, eikä kaikilla tätä koulutusta ole. Perhekuntoutuksen ja siihen sisältyvän perhetyön sisällön ja menetelmien tuomista arkeen perhekuntoutuksessa tarvitsisi työstää työntekijöiden kanssa ja oman kehittämistehtävän keskiö tulee olemaan tämän työstämisessä. Perhekuntoutuksessa on tärkeää perheen toimintakyvyn tukeminen ja vahvistaminen sekä ohjaaminen arjessa, jotta lapsen psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen kasvu ja kehitys voidaan turvata. Tämän lisäksi vanhemmat saattavat tarvita ulkopuolisen apua parisuhteeseen, vanhemmuuteen ja vuorovaikutustaitoihin liittyvissä kysymyksissä. (Järvinen ym. 2012, 86.) Ja monet perheet tarvitsevat apua ihan arkielämän taitojen opettelussa kuten kodinhoitoon liittyvissä tehtävissä, vaatehuoltoon, hygieniaan sekä elämänhallintaan liittyvissä asioissa kuten pankki- ja viranomaisasioiden hoidossa.

Tarkoituksenani oli kehittää selkeä työnkuvaus, kuinka perhekuntoutuksessa olevan perheen kanssa toimitaan. Kuka vastaa mistäkin ja mitä eri työvuoroissa perheen kanssa kuuluisi tehdä. Tällä pyrin vastaamaan selkeästi havaittuun tarpeeseen, joka työyhteisön työntekijöillä on. Toivon että tämä toisi selkeyttä kaikkien työskentelyyn ja ennen kaikkea perhekuntoutuksesta olisi oikeasti hyötyä itse perheelle ja palvelun ostaneelle kunnalle.

Työskentely lastenkodissa on jakautunut neljään eri työvuoroon eli aamu-, väli-, iltaja yövuoroon, jolloin jokaisen vuoron aikana tulisi pystyä kohtaamaan asiakasperhe ja olemaan heille tukena heidän tavoitteidensa mukaan. Samat työntekijät, jotka työskentelevät perheiden kanssa ovat vastuussa samanaikaisesti lastenkodissa olevista lapsista ja heidän kasvatuksestaan ja ohjauksestaan. Tämä tuo oman hankaluutensa työhön koska ohjaajilla ei silloin riitä millään aika tehdä intensiivistä työtä perheiden kanssa. Tämän vuoksi perhekuntoutuksessa tulisi olla nimettynä aivan oma työryhmänsä, joka keskittyisi työskentelyyn ainoastaan perheiden kanssa.

Perhekuntoutuksen yhtenä päämääränä on arvioida vanhemmuutta ja perheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita ja jo näiden asioiden arvioiminen ja niiden parissa työskentely vaatii, että työntekijät kohtaavat perhettä päivän aikana useaan otteeseen arjen askareissa ja ovat tilanteissa läsnä. Aamuvuorossa, jolloin perheen lapset ovat mahdollisesti koulussa tai päivähoidossa on helppo kohdata vanhempia ja käydä heidän kanssaan keskusteluja, mutta yhtä tärkeää on iltaisin olla läsnä, kun koko perhe on paikalla. Vain tällöin voidaan tehdä perheen sisäisten vuorovaikutusten arviointia ja samalla tukea vanhempia lasten kasvatuksessa sekä huolenpidossa ja varmistaa että lapsen etu tulee huomioiduksi.

Aihe on itsessään kiinnostava, kun paljon puhutaan lasten ja perheiden hyvinvoinnista ja siitä, kuinka lastensuojelun tarve lisääntyy jatkuvasti, kun ongelmat perheissä lisääntyvät. Näen että lastensuojelun perhekuntoutuksella voitaisiin vastata tähän tarpeeseen, koska perhekuntoutus on avohuollon tukitoimi siinä missä kotiin tarjottava perhetyö. Laadukkaalla perhekuntoutuksella voitaisiin välttää mahdolliset huostaanotot ja perheen yhtenäisyys säilyisi kuntoutusjakson jälkeen.

Kehittämistyön kohteena on lastenkodin perhekuntoutuksen prosessi henkilöstön toiminnan kannalta ja välillisenä hyödyn saajana tulee olemaan perhekuntoutuksen asiakkaat. Koska jos henkilöstö ei tiedä mitä tulee perheiden kanssa tehdä niin silloin ei voida puhua edes perhekuntoutuksesta. Se miksi paperille kirjattu toimintamalli ei kohtaa käytännössä vaatii työstämistä. Perhekuntoutus on kuitenkin suunnitelmallista laitoksessa tehtävää intensiivistä, syvällisempää ja tiiviimpää kuntoutusta kuin perhetyö. Kehittämisen ulkopuolelle rajaan lastenkotiin sijoitettuna olevat lapset ilman perhettä sekä kotiin tehtävän perhetyön.

3.2 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät

Kehittämistyöni toteutin toimintatutkimusta ja tapaustutkimusta käyttäen. Toimintatutkimuksessa prosessi pohjautuu yhteisöllisyyteen, joka sopii hyvin työyhteisön työtapoja kehittäessä. Työtapoja kehittäessä keskitytään menetelmien, prosessien ja työkalujen kehittämiseen, jotta ne vastaisivat asiakkaiden tarpeisiin. Työtapojen taustalla tulee olla joku teoria, josta on johdettu menetelmä, jotka yhdessä muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Työtavat nojautuvat usein yleisiin asiakasprosessin ohjeistuksiin ja mallinnuksiin. Kun työprosessi avataan vaiheisiin ja siihen liittyviin tehtäviin niin työprosessia on helpompi hahmottaa. Tällöin avataan se, miten työtä käytännössä tehdään, millaisia käytännön tehtäviä työhön sisältyy ja milloin ne toteutetaan. Tämän lisäksi työtapoja kehitettäessä keskitytään konkreettisiin työkaluihin kuten esimerkiksi roolikarttoihin, Pesäpuu ry Nallekortteihin ja sukupuuhun. (Toikko 2012, 146-148.)

Tapaustutkimuksen määritelmiä on paljon mutta kaikille määritelmille on yhteistä että, tapaustutkimuksessa aineistoa on kutakin tapausta kohden runsaasti ja tapauksia tarkastellaan niiden luonnollisessa asiayhteydessä. Tapaustutkimus on joustava ja muuntautumiskykyinen tutkimustapa, joka muokkautuu tutkimusympäristöön sopivaksi. Tapaustutkimuksessa ilmiötä tarkastellaan sen omassa luonnollisessa ympäristössä, käyttäen useita tietolähteitä. Tavoitteena on tuoda teoria kosketuksiin empiirisen maailman kanssa. Tapaustutkimuksen avulla voidaan luoda aivan uutta teoriaa tai tarkentaa nykyisiä teoreettisia malleja tai testata olemassa olevaa teoriaa. Tapaustutkimus korostaa tapauksen kokonaisvaltaista selittämistä sen sijaan että se pilkottaisiin erillisiin tekijöihin ja muuttujiin. (Piekkari & Welch 2020, 209-211.)

Tapaustutkimuksessa keskitytään yhteen tiettyyn tapahtumakulkuun tai ilmiöön. Se onkin perusteellinen ja tarkka kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimukselle ominaista on, että sen avulla pyritään selvittämään jotakin mikä ei ole entuudestaan tiedossa ja vaatii lisäselvitystä. Se vastaa hyvin kysymyksiin, miten ja miksi ja sen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9-11.) Tämä sopii hyvin omaan tutkimukseeni, koska haluan saada selville, miten perhekuntoutusta lastenkodissa tulee toteuttaa, jotta se vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin sekä miksi jo olemassa oleva prosessikuvaus ei toimi käytännössä.

Tapaustutkimuksen avulla voidaan testata, laajentaa tai täsmentää aiemmin esitettyjä ideoita ja teorioita. Ideat ja analyyttiset kehykset perustuvat aiempiin tutkimuksiin, teoreettiseen kirjallisuuteen ja tutkijan omiin ajatuksiin. Tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan oma kiinnostus tiettyä tapausta tai ilmiötä kohtaan ja tutkijalla on usein ilmiöstä aiempaa tietämystä ja sen pohjalta muodostuu alustava tutkimusongelma. Tutkimuksen ongelman selvittämiseksi tutkija alkaa kehitellä täsmentäviä tutkimuskysymyksiä, jotka johtavat erilaisten aineistojen pariin ja samalla tutkijan on mietittävä millä keinoin tietty aineisto vastaa tutkimuskysymykseen. Tapaus yhdistettynä tutkimuskohteeseen ja -kysymyksiin määrittää keskeisimpiä aineistoja sekä menetelmiä ja toisaalta suhde aiempaan tietämykseen ja tutkimusongelmaan määrittää tutkimuskohdetta ja -kysymyksiä. Nämä syklit ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa koko tutkimuksen ajan ja ne jalostuvat ja sitoutuvat työskentelyn edetessä. (Laine ym. 2007, 24-27.)

Omassa työssäni toimintatutkimusta hyödynsin muuttaessani työyhteisön olemassa olevan toimintamallin työntekijöitä ja asiakkaita paremmin palvelevaksi kokonaisuudeksi. Keskityin olemassa olevan perhekuntoutuksen prosessin selkeyttämiseen ja muuttamiseen kaavioksi, jota on helpompi seurata ja huomioida työskentelyyn kuuluvat eri vaiheet. Viikko-ohjelman rungon rakentaminen perustui toimintatutkimukseen, jossa hyödynsin jo olemassa olevaa aiempaa tietämystäni perhekuntoutuksen rakenteista ja sisällöistä. Tapaustutkimuksen avulla perehdyin aiempiin tutkimuksiin sekä tietoon perhekuntoutuksesta niin asiakkaiden kuin työntekijöiden näkökulmasta ja lisäksi sillä tietämystäni liittyen perhekuntoutukseen ja sen vaiheisiin. Erityisesti hyödynsin aiempia tutkimuksia saadakseni asiakkaiden näkemyksen siihen mitä he odottavat ja kokevat olleen tärkeässä osassa heidän kuntoutumisessaan.

Kehittämistyöni kohteena olevassa lastenkodissa perhekuntoutuksen viitekehyksenä toimii parisuhteen roolikartta sekä vanhemmuuden roolikartta, joita käytetään työvälineinä lasten tarpeiden ja vanhemmuuden arvioinnissa, hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa sekä jatkohoidon suunnittelussa.

Parisuhteen roolikartassa tarkastellaan kahden aikuisen ihmisen välistä vuorovaikutusta tapahtumana ja sitä käytetään työskentelyvälineenä mm. parisuhdeongelmia ratkaistaessa, muutostarpeita havainnollistaessa ja parisuhdeterapiassa. Usein

parisuhteenroolikarttaa käytetään rinnakkain vanhemmuuden roolikartan kanssa. Parisuhteen ja vanhemmuuden yhteen sovittaminen on yksi parisuhteen vaativimmista tehtävistä ja lapsen vanhemmaksi tullessa pariskunta on lapsen kautta sellaisessa suhteessa, jota ei voida erossa purkaa. Onkin tärkeää tarkastella vastavuoroisesti parisuhteen ja vanhemmuuden välistä suhdetta. Parisuhde vaikuttaa osaltaan toimivaan vanhemmuuteen ja vanhemmuus asettaa omat haasteensa parisuhteelle. Parisuhde toimii vanhemmuuden pohjana ja vanhemmuus syntyy lapsen syntymisen myötä ja kehittyy jatkuvassa suhteessa lapseen. (Airikka 2003, 6-20.)

Vanhemmuuden roolikartan tausta-ajatuksena on ollut, miten vanhemmuutta voitaisiin arkiajattelussa hahmottaa mahdollisimman selkeästi ja luontevasti. Roolikartan avulla vanhemmuus pyritään näkemään tuttuina arkisina kokemuksina, jotka jokaisen vanhemman on mahdollista ymmärtää. On ajateltu, että vanhemman on aikaista helpompaa havaita omassa toiminnassaan muutostarpeita, jotka lapsen kehityksen näkökulmasta nousee esille. Roolikartan tarkoituksena on helpottaa vanhempia havaitsemaan vanhemmuuden ongelmallisia alueita sekä auttaa vanhempaa tunnistamaan omat vahvuutensa ja luottamaan muutoksen mahdollisuuteen. (Ylitalo 2011, 9.)

Vanhemmuuden roolikartta jakautuu hierarkkisesti kolmeen tasoon:

➤ MOTIVAATIOROOLIT

- Nämä ovat roolikartan viisi pääroolia: elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja ja rakkauden antaja
- Nämä roolit kuvaavat vanhemman toiminnan perusmotiiveja lähtökohdina lapsen tarpeet

➤ TAVOITEROOLIT

- Yksi tai useampi rooli, jonka vanhempi valitsee pääroolin alueelta lapsen tarpeen mukaiseksi tavoitteeksi, jota sitten toiminnallaan toteuttaa

➤ TEKOROOLIT

- Yksi tai useampi rooli, joka kuvaa vanhemman toiminnan arjessa näkyvää puolta eli tekoja käytännössä, jotka vaikuttavat lapsen tarpeiden toteutumiseen

Vanhemmuuden roolikartan soveltamisessa tärkein kysymys on, mitä lapsi myönteisen kehityksensä tai hyvinvointinsa tueksi tarvitsee. (Ylitalo 2011, 10.)

Roolikarttojen yhteiskäytöllä voidaan selkeyttää perheen roolijakoa, kun vanhemmuuden ja parisuhteen väliset rajat ovat epäselvät, tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi, kun lapsi joutuu kantamaan vastuuta perheen huollosta, tai vanhempi kuormittaa lasta aikuisten asioilla tai lapsi joutuu vanhempien kiistakapulaksi erotilanteessa. (Airikka 2003, 28-29.) Näiden asioiden käsittely on oleellisessa osassa perhekuntoutusta. Parisuhteen roolikartassa on jaoteltu parisuhteen viisi eri roolia, jotka ovat kumppani, rakastaja, arjen sankari, rajojen kunnioittaja sekä suhteen vaalija. Työskentelyssä pariskuntien kanssa mietitään joko yhdessä keskustelemalla tai pariskunnat voivat tehdä ennakkoon molemmat omat roolikarttansa ja miettiä miten he arvioivat omat roolinsa jokaisella osa-alueella parisuhteessa. Tämän jälkeen yhdessä käydään lävitse, miten roolikartat vaikuttavat keskenään ja miten rooleja voidaan kehittää, jotta molemmat olisivat tyytyväisiä parisuhteeseen. (Airikka 2003, 25-27.)

3.3 Kehittämistyöskentelyn aloitus

Kehittämistyössäni oli tarkoitus yhteistyössä työyhteisön kanssa kehittää heille työnkuvaus eri työvuoroihin, mitä nämä pitäisivät sisällään perheen näkökannasta, jotta perhekuntoutus vastaisi sille asetettuihin tavoitteisiin. Yhteistyö työyhteisössä ei toiminut suunnitellulla tavalla, joten ohjaavan opettajan luvalla työstin asiaa yksin.

Alkuperäisessä suunnitelmassani oli tarkoitus kerätä perhekuntoutuksessa olevien perheiden näkökulmaa perhekuntoutuksesta ja sen sisällöstä heidän näkökannastaan. En valitettavasti saanut työhöni perheiden näkökulmaa, koska työskentely jakson aikana lastenkodissa ei ollut yhtäkään perhettä kuntoutuksessa.

Tämän vuoksi hain aiempia tutkimuksia, joissa oli selvitetty perhekuntoutuksessa olleiden perheiden näkökulmaa perhekuntoutukseen ja heidän näkökulmaansa siihen

mitä he olisivat perhekuntoutukselta toivoneet ja mitkä asiat ovat heitä motivoineet perhekuntoutustyöskentelyyn. Lisäksi käytin hyödyksi tutkimuksia, joissa perhekuntoutuksen työntekijät ovat kertoneet omia näkemyksiään kuntoutuksen onnistumiseen liittyvistä tekijöistä.

3.3.1 Aiemmat tutkimukset perhekuntoutuksesta

Seuraavassa käyn lävitse aiempia tutkimuksia, jonka pohjalta hain työhöni perheiden näkökulmaa ja kokemusta perhekuntoutuksesta sekä tutkimuksia, joissa on kerrottu työntekijöiden näkemyksiä perhekuntoutuksen onnistumiseen liittyvistä tekijöistä.

Perhekuntoutuksen johtavana toiminta-ajatuksena on, että perheet itse arvioivat omaa toimintaansa, vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Näiden itsearviointien kautta rakentuu kuntoutusjakson tavoitteet, joiden parissa työskennellään yhdessä perhekuntoutuksen työntekijöiden kanssa. (Mattila 2017, 9). Perhekuntoutuksessa työskentely perustuu asiakkaan eli perheen omiin tarpeisiin ja heidän elämänsä sosiaaliseen kontekstiin. Lastensuojelullinen perhekuntoutus nähdään prosessina missä korostuu työskentelyn tavoitteellisuus, selkeä rakenne ja yhteiset tavoitteet. (Mattila 2017, 7). Perhekuntoutuksen sisältö koostuu monenlaisesta lastensuojelun ja terapia työn sisällöstä. Perhekuntoutus voi pitää sisällään yksilö-, ryhmä- ja perhetapaamisia, toiminnallista kuntoutusta, läheisverkostotyöskentelyä ja erilaisia terapioiden. (Mattila 2017, 10).

Simolan (2018) tutkimukseen osallistuneiden perhekuntoutusyksikön työntekijöiden mukaan yksityiskohtaisten tavoitteiden nimeäminen on hankalaa, koska jokaisen perheen tilanne on yksilöllinen ja tavoitteet määritellään sen mukaan. Kaikkien kuntoutukseen osallistuvien perheiden kohdalla halutaan saavuttaa kokonaisvaltainen arvio perheen tilanteesta lapsen tarpeiden näkökulmasta. Toisena tavoitteena kaikilla perheillä on perheen kuntoutuminen. Sekä arvioinnilla että kuntoutumisella pyritään perheen lisääntyneeseen hyvinvointiin erityisesti lapsen edun näkökulmasta. Perhekuntoutuksessa työskentelyssä on tiettyjä elementtejä, joilla tavoitteisiin pyritään pääsemään. Aito kohtaaminen, suunnitelmallisuus, strukturoitu arki, ohjaus, menetelmät, havainnointi, dokumentointi ja yhteisöllisyys ovat näitä työskentelyn elementtejä. Tavoitteisiin pääsemisen ehtoina ovat myös perhekuntoutusyksikön arvojen mukainen

työskentely sekä ammattitaitoinen henkilöstö, että asianmukaiset tilat ja välineet (Simola 2018, 19.)

Simolan (2018) tutkimuksessa perheiden kuntoutumistavoitteet liittyivät yleisimmin vanhempien psyykkiseen hyvinvointiin. Tämän tavoitteen saavuttamiseen käytettiin vanhemman traumaattisten kokemusten läpikäymistä, oman ajan mahdollistamista, ahdistuksen hallinnan opettelulla sekä levolla. Seuraavaksi yleisimmät tavoitteet perheillä liittyivät vanhemmuuden perustaitoihin, kuten esimerkiksi lasten kylvettämiseen tai lapsen rajaamiseen. Opittujen taitojen myötä vanhempien onnistumisen kokemukset lisääntyivät ja itsevarmuus kasvoi. Konkreettisten taitojen opettelu lomassa vanhemmat saivat prosessoida omaa vanhemmuuttaan. Kolmanneksi yleisin tavoite liittyi parisuhteen tukemiseen ja perheen verkostojen luomiseen. Parisuhteisiin liittyvät tavoitteet koskivat toisesta kunnioittavasti puhumiseen lasten läsnä ollessa ja ristiriitojen ratkaisemiseen. Verkostoihin liittyvät tavoitteet koskivat joko luonnollisten verkostojen kuten sukulaisten tai viranomaisverkostoihin liittyviä tavoitteita. Verkostojen merkityksen painottaminen on hyvin ymmärrettävään sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneista perheistä eivät kaikki kokeneet saaneensa mitään hyötyä kuntoutuksesta, vaikka perheen tilanne oli loppuyhteenvedossa nähty parantuneen. Arvio kuntoutuksen hyödystä asiakkaan näkökulmasta on aina subjektiivinen kokemus. Kaikkien perheiden kohdalla lastensuojelun asiakkuus ja tukitoimet jatkuivat kotiin palaamisenkin jälkeen. Olisi epärealista edes odottaa, että kaikki tukitoimet lakkaisivat kuntoutusjakson jälkeen, kun ottaa huomioon perheiden tilanne ennen kuntoutusta. (Simola 2018, 34-38.)

Perhekuntoutuksen työntekijöiden mukaan arviointi on kaikkien perheiden kohdalla tärkeä tavoite. Arviointia tehdään kaikkien kohdalla, jotta perheen sosiaalityöntekijä voi tehdä päätöksiä lapsen asioissa. Arvioinnin tekeminen koettiin positiiviseksi asiaksi myös perheen kannalta, koska joillekin vanhemmille ammattilaisten tekemä arvio heidän perheensä tilanteesta saattoi antaa lisävarmuutta omaan pärjäämiseen. Toisaalta niiden perheiden kohdalla, joilla oli taustalla lapsen kiireellinen sijoitus, saattoivat näyttää lastensuojelun huolen turhaksi lapsensa kohdalla. Arvioinnin toisena tarkoituksena on toimia päivittäisen työn ohjaavana välineenä. Arvioinnin ja päätelmien avulla suunnitellaan työskentelyn etenemistä ja näin se asettuu osaksi jatkuvaa prosessia eikä vain osaksi loppuraporttia. Päivittäisen arvioinnin avulla voidaan

tarkentaa tavoitteita työskentelyn edetessä sekä suunnitella työskentelyä perheen kanssa. Jatkuva arviointi voidaan nähdä asiakkaan etuna koska se mahdollistaa perheen tarpeiden huomioimisen ja joustavien muutosten tekemisen. Näin se voi auttaa saavuttamaan mahdollisimman hyvän lopputuloksen. Jatkuvan arvioinnin voidaan ajatella olevan osa sosiaalialan ammattilaisen ammattitaitoa. (Simola 2018, 38-40.)

Markkanen (2017) on omassa tutkimuksessaan tutkinut, kuinka lapsen etu otetaan huomioon lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Tutkimus tehtiin Espoossa perhekuntoutusta tarjoavaan laitokseen, jossa ohjaajat pyrkivät ohjaamaan vanhempia vastaamaan lapsen tarpeisiin ja ohjaamaan vanhempia rajaamaan lapsen toimintaa. Vanhempia tuetaan ja ohjataan noudattamaan lapsilähtöistä päivärytmiä sekä noudattamaan verkostoilta ja hoitotahoilta tulleita ohjeita. Toiminnassa käytetään avuksi mallintamista jossa työntekijät toimivat samoin, kun odottavat vanhempien toimivan. Työntekijät havainnoivat lasta vanhempiensa kanssa ja he sanoittavat vanhemmille lapsen toimintaa ja avaavat lapsen tapaa reagoida ympäröiviin muutoksiin ja tilanteisiin sekä vanhemman toimintaan.

Työskentelyn yhtenä muotona on palveluohjaus, jossa kartoitetaan perheen tuen tarvetta ja ohjataan tarvittaessa muiden palveluntarjoajien piiriin. Työntekijät toimivat perheen tukijoina erilaisissa tilanteissa ja tarvittaessa he toimivat vanhempien ja lasten puolesta puhujina ja asioinnin apuna erilaisissa palveluissa. (Markkanen 2017, 32.)

Kuntoutuksen alusta alkaen perheeseen pyritään luomaan luottamuksellinen suhde ja perheeseen tutustutaan arjen kohtaamisissa. Lapsen etu tulee näkyväksi työntekijöiden läsnäololla ja ajan viettämisellä perheen kanssa arjen toiminnoissa kuten ruokailuissa, kaupassa käynnissä, leikeissä, ulkoiluissa, hoitotilanteissa ja peseytymis- ja nukkumaanmeno tilanteissa. Tilanteiden kirjaamisen kautta perheen ja lapsen tilanne sekä vanhempien kyky vastata lapsen tarpeisiin selkiytyy myös heidän sosiaalityöntekijällensä. Työskentelyssä käytetään paljon havainnointia erilaisissa tilanteissa ja tietoisesti luodaan myös tilanteita, jotta nähdään miten vanhemmat toimivat lapsen kanssa eri tilanteissa heidän tavoitteiden suuntaisesti. Oleellinen osa työskentelyä on työntekijöiden keskinäinen tiimityö, jossa he refleктоivat näkemystään vanhempien tavasta vastata lapsen tarpeisiin. (Markkanen 2017, 33.)

Perhekuntoutuksen työskentelymuodot vaihtelevat paljon riippuen perheen koosta, lasten iästä ja määrästä sekä tarpeista. Yleisimpinä työskentelymuotoina toimivat yksilökeskustelut, parisuhdekeskustelut, neuvottelut ja kotiharjoittelut. Näiden hyödyn vanhemmat kokivat merkitykselliseksi. Työskentelyssä käytettiin myös viikoittaisia vanhemmuusryhmiä, joihin kaikkien perheiden vanhemmat osallistuivat keskustelemaan vanhemmuuteen liittyvistä asioista ohjaajien johdolla. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat eivät kokeneet saavansa juuri mitään näistä ryhmistä. Simola (2018) olikin pohtinut, miksi näitä ryhmiä järjestetään, ja mikä niiden järjestämisen syy on. Ja hän oli pohtinut myös, onko tarpeen pitää kuntoutuksessa useampia perheitä yhtä aikaa. (Simola 2018, 41-45.)

Perhekuntoutuksen ympärivuorokautisuus nousi merkittäväksi työskentelyvälineeksi. Ympäri vuorokautisuus on yksi selkeä erottava tekijä perhekuntoutuksen ja lastensuojelun perhetyön välillä. Perheet kokivat ympärivuorokautisuuden lisäävän turvallisuuden tunnetta sekä kokivat sen elementtinä, joka edistää kuntoutumista. Työntekijöillä on mahdollisuus nähdä perheen koko arki ja puuttua välittömästi tilanteisiin tarpeen tullen, kun kuntoutus on ympärivuorokautista. Tämä on myös suurin erottava tekijä perheille kotiin tuotavaan tuntimääräiseen perhetyöhön. Erityisesti vanhemmat kokivat yövuorossa olevan työntekijän roolin tärkeänä, koska nämä auttoivat perheitä iltaisin, jos lasten nukkumaan menossa oli haasteita sekä he takasivat vauvaperheissä vanhemmille riittävän levon ottamalla lapsia yön ajaksi hoitoon. Kaikista tärkeimmäksi asiaksi nähtiin, että yötyöntekijä vastasi yksikön ja asiakkaiden konkreettisesta turvallisuudesta. (Simola 2018, 45-46.)

Perhekuntoutuksen onnistumisen edellytyksinä Simolan (2018) tutkimuksen mukaan ovat riittävä aika ja vanhempien motivaatio kuntoutukseen. Nämä eivät kuitenkaan aina riitä, että kuntoutus olisi onnistunut. Tämän lisäksi kuntoutuksen onnistumiseen vaikuttaa perheen ja työntekijöiden välinen suhde. Jos vanhempien ja työntekijöiden välisessä suhteessa oli havaittavissa aitoa kohtaamista, luottamusta ja positiivista palautetta niin silloin perheet pääsivät paremmin tavoitteisiinsa. (Simola 2018, 53.)

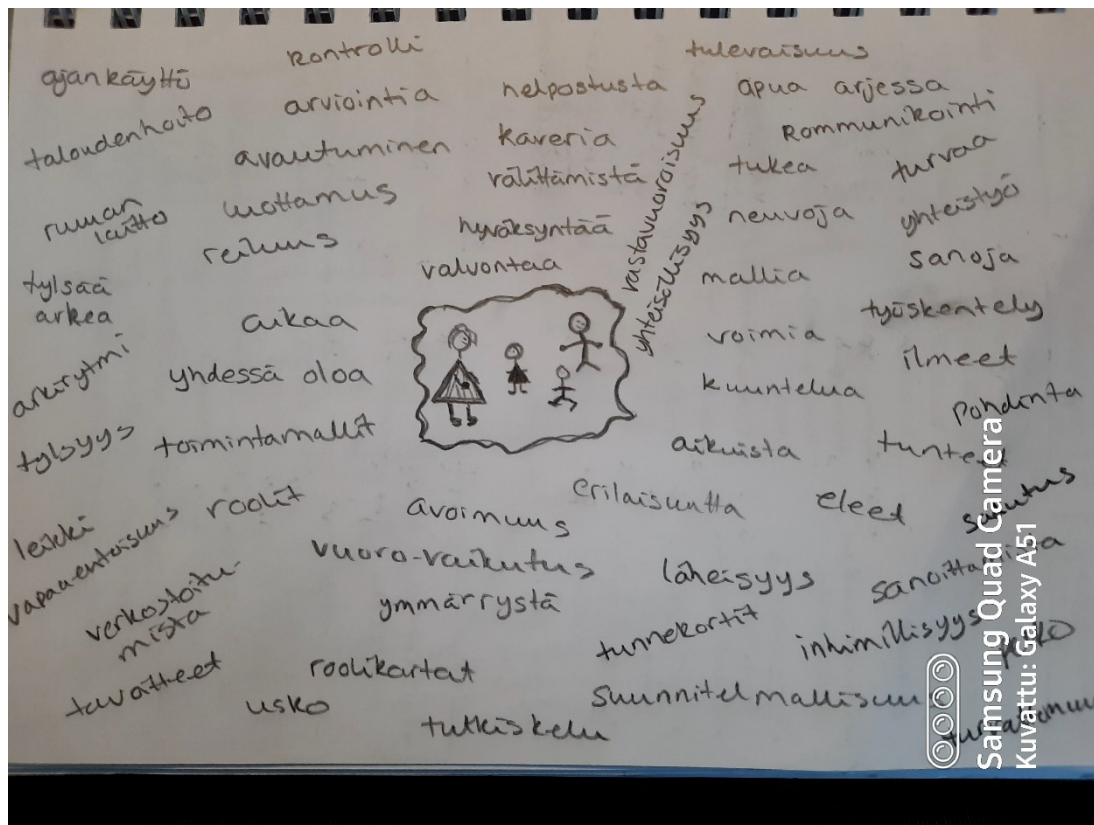
Markkasen (2017) tutkimuksessa nousi esiin käytettävänä työskentelymenetelminä sovitut tapaamiset niin vanhempien, lasten kuin perheen yhteisinä tapaamisina sekä kotikäynnit. Näihin tapaamisiin perheen oletettiin sitoutuvan. Tapaamisten sisältö ja

toteutustapa riippui perheelle asetetuista tavoitteista. Työskentelyssä käytettävät menetelmät on jaoteltu toimintaan ja yhdessä tekemiseen perustuviin menetelmiin, vuorovaikutukseen ja reflektioon perustuviin valmiisiin toiminnallisiin menetelmiin sekä kirjallisiin, haastatteluun ja keskusteluun perustuviin valmiisiin menetelmiin. Toimintaan ja yhdessä tekemiseen perustuviin menetelmiin kuuluu mm. leikit, pelit, ulkoilut, toiminnalliset menetelmät, ryhmät ja kodin kunnostus ja siivoaminen yhdessä perheen kanssa. Vuorovaikutukseen ja reflektointiin perustuviin valmiisiin menetelmiin kuuluvat videointi, tunnetyöskentely, voimauttava valokuva sekä hoiva ja leikkimenetelmä. Kirjallisiin, haastatteluun ja keskusteluun perustuviin valmiisiin menetelmiin kuuluvat lomakkeet, verkostokartta, vanhemmuuden roolikartta sekä korttityöskentely. (Markkanen 2017, 34-37.)

Hirvonen ja Lehti (2020) olivat omassa opinnäytetyössään perehtyneet aiempiin tutkimuksiin perhekuntoutuksesta. Näiden tutkimuksien pohjalta he olivat tehneet havainnon perhekuntoutuksen yleisimmistä kuntotuttavista elementeistä. Nämä kuntouttavat elementit liittyivät pääasiassa vanhemmuuteen ja vanhempaan itseensä. Erityisesti vanhemmuuden perustaitojen, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja voimavarojen vahvistaminen olivat merkittävässä osassa perhekuntoutusta. Vanhemmat ovat kertooneet erityisesti hyötynensä kahdenkeskisistä keskusteluista työntekijöiden kanssa sekä konkreettisesta ohjauksesta ja tuesta arjen tilanteissa. Parisuhdetyöskentely nousi esiin niiden perheiden kohdalla, jotka olivat olleet pariskuntana perhekuntoutuksessa. Yksi vanhempien tärkeäksi nostama elementti kuntoutuksessa oli useamman työntekijän työskentely lapsen kanssa ja samojen asioiden läpikäyminen heidän kanssansa. (Hirvonen & Lehti 2020, 25-28.)

3.4 Työskentelyprosessi

Ensimmäisessä työskentelyvaiheessa tein aivoriihityyppistä työskentelyä ja kirjasin ylös asioita mitä minulle tuli mieleen liittyen perhekuntoutukseen kuva alla (kuva 1).

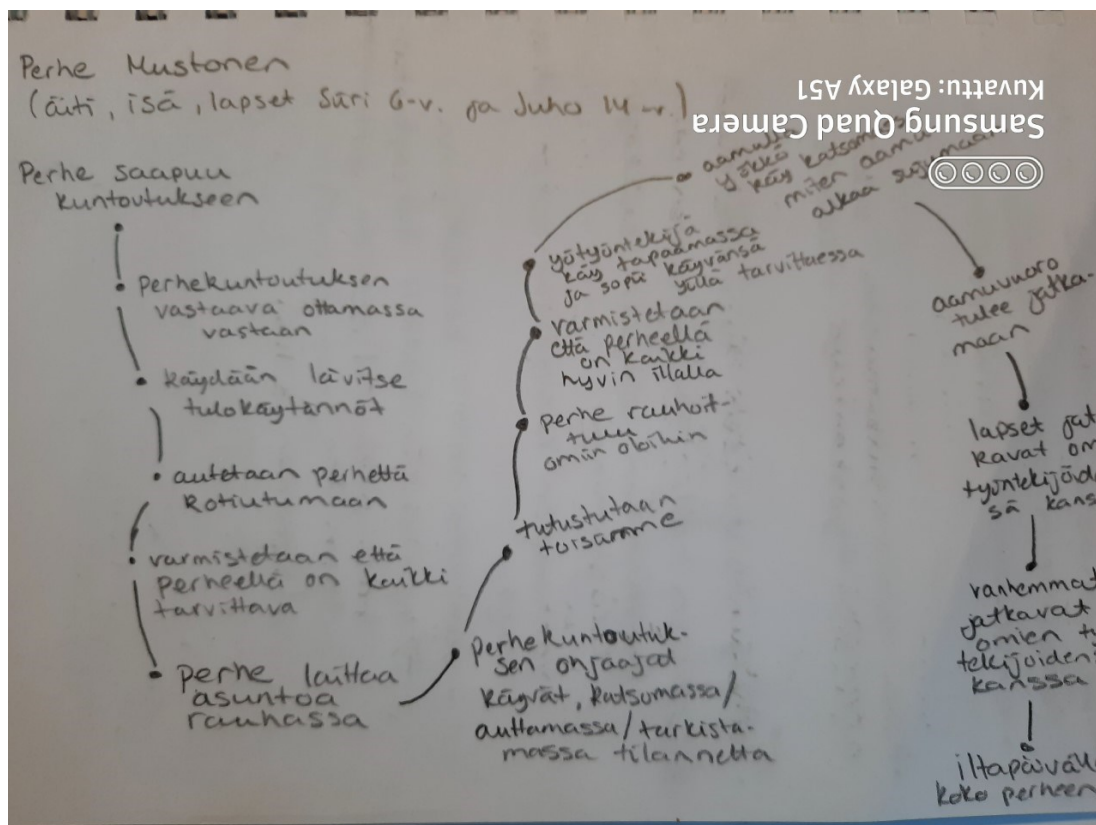
Kuva 1. Aivoriihityöskentely

Saamani asiat jaottelin viiteen eri ryhmään, jotka nimesin seuraavasti: työntekijä, perhe, yhteistyö, välineet ja adjektiivit. Tämän jälkeen aloin pyörittelemään saamiani asioita sekä yhdistelemään niitä kokonaisuuksiksi miettien perheen kohtaamista eri tilanteissa kuntoutuksen aikana.

Aivoriihityöskentelyn jälkeen aloin hahmottelemaan erilaisia kohtaamispisteitä perheen kanssa päivän aikana. Tässä vaiheessa käytin paljon avuksi aiemmista tutkimuksista saatua tietoa. Näiden tutkimusten pohjalta olin saanut selkeästi vahvistusta omille ajatuksilleni siitä, että erityisesti perhekuntoutuksen aloitus ja selkeä tiivis työskentely perheen kanssa on koettu hyväksi. Perheet ovat kertoneet kaivanneensa selkeästi tietoa mitä perhekuntoutuksessa tapahtuu ja tehdään (Mattila 2017, 52-54, Kupari 2018, 34-35). Selkeät nimetyt työntekijät perheen kanssa työskentelyyn loivat perheelle turvallisuuden tunnetta. Erityisen tärkeäksi on huomioitu, että lapsella on oma nimetty työntekijä/ työntekijät, jotka työskentelevät hänen kanssansa, koska esimerkiksi perheessä olevaa väkivaltaa pitää pystyä käsittelemään lapsen kanssa ilman vanhempia ja lapsen

on turvallisempaa kertoa asioista silloin kun omat vanhemmat eivät ole tilanteessa läsnä (Markkanen 2017, 48-53).

Erikseen kävin lävitse lisäksi ensimmäisen päivän kuntoutukseen tullessa ja siihen liittyviä kohtaamisia, jotka näkyvät alla kuvassa 2 (Kuva 2.)

Kuva 2. Ensimmäisen päivän kohtaamiset

Näitä kohtaamisia lävitse käydessäni mietin erilaisia perhekokoonpanoja, joita kuntoutuksessa voi olla. Mietin millä eri tavoin perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet saattavat tulla näkyviksi jo ensimmäisessä kohtaamisessa. Miten vanhempien rooleja suhteessa lapseen/lapsiin sekä vanhempien keskinäistä suhdetta ja miten se heijastuu työntekijöihin ja kuinka paljon pystyy ensikohtaamisella tekemään arviota perheen sisäisistä suhteista. Yritin hahmottaa tilannetta myös perheen silmin, miltä heistä tilanteesta tuntuu, mitä he odottavat ja kokevat tilanteesta. Tämän ajatustyön avulla lähdin rakentamaan ensimmäisen päivän kohtaamisia.

Ensikohtaaminen ja ensimmäinen mielikuva mikä asiakkaalle syntyy ensimmäisen päivän aikana, tulee vaikuttamaan paljolti hänen suhtautumiseensa koko

kuntoutukseen. Tulo tilanteesta tulee tehdä mahdollisimman rauhallinen ja kiireetön. Tilanteessa on hyvä olla riittävästi työntekijöitä mukana, riippuen toki perheen koosta. Ainakin lapsille ja vanhemmille tulee olla varattuna omat työntekijänsä, jotta jo ihan käytännön asioiden läpikäyminen sujuu, kun kaikki huomio ei keskity lasten perässä menemiseen. Perheen ja lapsen kanssa työskentelyssä tietoa ja vastuuta jaetaan ja silloin tärkeäksi nousee luottamus ja avoimuus. Erityisen tärkeää on ensimmäinen tapaaminen luottamuksen ja yhteisymmärryksen kannalta. Luottamuksen syntyminen ja kehittyminen vie aikaa mutta toisaalta luottamus on helppoa kadottaa. (Määttä & Rantala 2010, 172.)

Perheelle on hyvä olla laitettuna perheasunto kuntoon, jonne on varattuna perusasiat ja lapsille ikähuomioiden leluja, kirjoja ja pelejä, jotta he kokevat olevansa tervetulleita. Perheelle tulee antaa aikaa rauhassa asettua tulevaan asuntoonsa, kun ensin tuloon liittyvät rutiinit on saatu käytyä lävitse. Perhekuntoutuksen työntekijät ovat saatavilla koko ajan, jos perhe tarvitsee mutta ensimmäisenä päivänä lähinnä ollaan vain läsnä sekä annetaan tilaa perheelle tutustua paikkoihin sekä henkilöstöön.

Erityisesti tätä perheen kohtaamisia miettiessäni yritin pitää kiinni ajatuksesta, että kuntoutuksen tulee olla varsinkin alkuun hyvin intensiivistä, jolloin perheessä ollaan läsnä käytännössä ottaen koko päivän ajan. Vain riittävällä läsnäololla ja tuella pystytään selkeästi arvioimaan, kartoittamaan sekä puuttumaan perheessä nouseviin avun tarpeisiin. Jokaisella perheellä on erilaiset lähtökohdat mistä he tulevat ja mihin he tukea tarvitsevat. Tämän vuoksi jokaiselle perheelle tehdään oma yksilöllinen kuntoutussuunnitelma, johon kirjataan tavoitteet mihin, työskentelyllä pyritään. Näiden tavoitteiden mukaan jokaiselle perheelle räätälöidään heidän tarpeisiinsa vastaava kuntoutusjakso.

Perheissä arkipäivä muodostuu erilaisista ajallisesti toisiaan seuraavista vaiheista ja tämä rakenne toistuu päivästä toiseen pääpiirteittäen samanlaisena. Samalaisessa elämäntilanteessa elävillä perheillä rakenne toistuu samantyyppisenä. Päivien toistuvuus luo ennakoitavuutta, mikä on tärkeää ainakin ajattelu- ja päätöksentekoresurssien kannalta, kun joka päivä ei tarvitse erikseen sopia miten oma ja perheen arki rakennetaan. Toistuvuus tuo päiviin tuttuuden sekä ennakoitavan rytmin ja tätä kutsutaan päivärytmiksi. Päivärytmi muodostaa arjen tukirakenteen ja se helpottaa arjen etenemistä

ja sujuvuutta. Mitä enemmän arjessa on, kiinteitä paaluja sitä tukevampi se on, jos kiinteitä osia on liian paljon, niin arki muodostuu todennäköisesti liian jäykäksi. (Korvela 2011, 219-222.)

Kun selkeää päivärytmiä ei ole tulee arjesta sekavaa ja asiat kasaantuvat ja jäävät helposti tekemättä. Tässä vaiheessa on tärkeää saada arki haltuun ja tätä usein aletaan työstämään perhekuntoutuksessa. Yhdessä perheen kanssa ryhdytään keskustelun kanssa käymään lävitse, millainen arki heillä on ollut kotona ja millaista muutosta siihen lähdetään hakemaan, jotta siitä saada toimiva päivärytmi ja sen sisältö tulee rutiineiksi. Päivärytmi tulee toimimaan perheen voimavarana ja se vahvistaa heidän toimijuuttaan. Tähän tilanteeseen päästäkseen täytyy tehdä töitä yhdessä perheen kanssa mutta muistaen että tavoitteena on, että perhe saa arjen omaan haltuun ilman jatkuvaa tukea.

Käytyäni lävitse erilaiset kohtaamispisteet perheen kanssa, lähdin miettimään miten ja missä tilanteissa työntekijät ovat läsnä. Ja näiden pohjalta loin perhekuntoutukseen viikko-ohjelman rungon, jossa näkyy selkeästi päivän kulku ja sisältö. Sisällössä on huomioutu selkeät perusarkirutiinit mitä perheessä on sekä selkeät ryhmätyöskentely ajankohdat, joissa työskennellään erikseen sekä vanhempien, että lasten kanssa, sekä erikseen toiminnallinen ryhmätyöskentely koko perheen kanssa. Näitä ryhmätyöskentelytilanteita on jokaisena arkipäivänä kuntoutusjakson aikana.

Viikko-ohjelma rakentuu hyvin selkeästi perusasioiden ympärille, jotka sujuvat monelta ihmiseltä rutiininomaisesti. Monella perhekuntoutukseen tulevalle perheellä on hankaluutta rytmittää ja aikatauluttaa omaan päiväänsä. Tämän vuoksi olen kirjannut päiväohjelmaan heti aamusta alkaen aamuheräämiset, aamutoimet ja aamupalat, joiden opettelu ja harjoittelu voi vaatia selkeästi työntekijää mallintamaan ja näyttämään kuinka aamu saadaan lasten kanssa lähtemään käyntiin. Monella perheellä ei välttämättä ole säännöllistä aamuheräämistä eikä sen myötä aamurutiineja laisinkaan omassa kotiympäristössä. Näiden taitojen opettelu tuo arkeen peruspohjaa, jonka varaan pystyy rakentamaan muita toimintoja. Päiväkoti- ja kouluikäiset lapset tarvitsevat säännöllisyyttä päiväänsä koska rutiinit luovat turvallisuutta. Vanhempien tehtävänä on luoda lapselleen rutiinit ja säännöt, jotta hän kokee olonsa turvatuksi.

Näitä asioita työstäessäni pidin mielessä vanhemmuuden roolikartan viisi pääroolia ja niihin liittyvät tavoite- sekä tekoroolit, jotka auttavat hahmottamaan asioita, joita lapsi tarvitsee kehityksensä ja hyvinvointinsa tueksi. Vanhemmuuden roolikartassa tekoroolit kuvaavat vanhemman toiminnan käytännöllistä toteuttamista. Tämä on lapsen kannalta merkityksellisintä, koska vanhemman toiminnan kautta toteutuu se, mitä lapsi vanhemmaltaan saa. Esimerkiksi rakkauden antajan motivaatoroolissa vanhempi osoittaa rakkautta lastaan ja itseään kohtaan erilaisin keinoin. Tekorooli voi näkyä esimerkiksi siten, että vanhempi huolehtii itsestään ja omasta jaksamisestaan sekä hän ottaa vastaan muiden aikuisten, sukulaisten tai ammatti-ihmisten apua tarvittaessa. Tai tekorooli voi näkyä siinä miten vanhempi kertoo lapselle tämän hyvistä puolista ilmeillä, eleillä ja sanoilla sekä siten, että hän antaa lapselle myönteistä palautetta myös negatiivisessa tilanteessa. (Ylitalo 2011, 12.)

Vanhemman tavoiteroolina voi esimerkiksi ruuan antaja, jolloin tekoroolissaan vanhempi toimii siten, että lapsi saa riittävän ja terveellisen ravinnon. Rajojen asettajan tavoiterooli voi esimerkiksi olla turvallisuuden luoja, jolloin vanhempi tekoroolissaan rajaa lapsen leikkialueen ja valvoo, ettei lapsi esimerkiksi joudu ajotielle. (Ylitalo 2011, 13.)

Lapsen hyvinvointiin liittyvässä keskustelussa korostetaan lapsen kasvuympäristöstä huolehtimista ja aikuisten yhteistä vastuuta lapsesta. Lapsen keskeisenä kehitysympäristönä pidetään kotia, päivähoitoa ja koulua. Lapsen ensisijainen kasvuympäristö on koti, jossa lapsiperhe rakentaa arkiset käytäntönsä omien mahdollisuuksiensa ja tarpeidensa mukaisesti. Lapsen kehityksen peruspilareina ovat arkipäivän moninaiset toimintatilanteet. Perheen tukeminen arkielämässä selviytymisessä ja vanhempien kannustaminen lapsen kasvatukseen, oppimisen tukemiseen ja kuntoutukseen ovat tärkeitä tavoitteita. Lapsi oppii uusia asioita arkipäiväisissä toiminta- ja vuorovaikutustilanteissa. Päivittäisissä rutiineissa lapsi oppii ja kehittyy jäljittelemällä, osallistumalla yhteiseen toimintaan sekä tekemällä tehtäviä. Perheet muokkaavat omaa ympäristöään ja arjen toimintatapoja omien tarkoitustensa ja arvojen mukaisesti. (Määttä & Rantala 2010, 53-59.)

Lapsen kehitykselle on merkittävää perheen arjen rutiinit, jotka ovat arkeen kuuluvia hetkellisiä ja säännöllisesti toistuvia tilanteita ja rituaalit luovat ryhmään kuulumisen

tunnetta ja nämä yhdistyvät esimerkiksi vuosittaisiin juhlapäiviin. Rutiinit ja rituaalit luovat arkeen struktuuria ja muokkaavat kodin tunneilmastoa. Esimerkiksi perheen ruokailutilanne sisältää sekä rutiineja että rituaaleja ja ne sujuvat monessa perheessä usein tietynlaisen tietoisesti suunnittelemtoman toistuvan mallin mukaan. Useassa perheessä ruokailuhetkellä kerrotaan päivän kuulumiset ja jutellaan niitä näitä rennossa tunnelmassa joissain perheissä ruokailuhetket voivat olla ahdistavia ja niissä puretaan kodin ristiriitatilanteita. On myös perheitä, joissa yhteiset ruokailut eivät kuulu lainkaan kodin arkeen. Totuttujen rutiinien rikkoutuessa se voi aiheuttaa hämmennystä arjessa, kun taas rituaalien hävitessä perheen yhtenevyys on uhattuna. (Määttä & Rantala 2010, 73-74; Törrönen 2012, 9-13.)

Viikko-ohjelmassa on huomioitu asioiden hoitamista, kuten kauppa, pankki, kela ja lääkäriasiat. Rahankäytön suunnittelu siten että rahat tulevat riittämään koko kuukaudelle sekä että sillä ostetaan perheelle ruokaa ja muuta välttämätöntä tarviketta ei välttämättä ole itsestään selvää. Monelle perheelle asioiden hoitaminen itsenäisesti on uutta ja se vaatii rohkaisua, tukemista sekä ohjaamista. Ruokailuajat ja ruuan valmistaminen perheenä on yksi päivärytmiä ja arkea määrittävä tekijä. Säännöllisyys päivän toiminnoissa auttaa perhettä pitämään otteen arjessa ja erityisesti lasten edun mukaista on säännöllinen arkirytm, joka luo turvaa.

Vanhemmilta kodinhoito ja arkirutiinit vievät eniten aikaa yhdessäololta lasten kanssa. Arkisten askareiden tekeminen yhdessä lasten kanssa olisi arvokasta aikaa, mutta harvalla vanhemmalla riittää kärsivällisyys näihin työpäivän jälkeen. Vanhemmat kokevat huonoa omaatuntoa lasten kanssa vietetyn ajan vähyydestä. Lapsissa yhteisen ajan vähyys näkyy levottomuutena, kiukutteluna ja huomion hakemisena tyhmyyksien kautta. (Määttä & Rantala 2010, 83; Törrönen 2012, 47-63.)

Tämän jälkeen merkitsin viikko-ohjelmaan värikoodeilla, joka näkyy tulosluvussa kuviossa 4, selkeästi minkä työvuoron työntekijälle työskentelystä vastuu kuuluu. Ajatuksenani on, että perhekuntoutuksessa alkuvaiheessa erityisesti työntekijä on läsnä perheen kaikessa arjessa, jotta saadaan selkeästi kuva asioista missä tarvitaan selkeästi apua, tukea ja neuvoja. Tämän jälkeen intensiivistä työskentelyä voidaan vähentää, jos selkeästi nähdään, että tietyt osa-alueet sujuvat perheeltä ilman avun tarvetta.

Kuntoutusjakson edetessä työntekijöiden tarve olla perheessä vähenee ja pyritään siihen, että perhe pystyy itsenäisesti hoitamaan arjen sekä huolehtimaan lasten hyvinvoinnista. Tarkoitus ei ole olla koko jakso tiiviisti perheessä, jotta heidän toimintakykynsä pysyy kuitenkin. Jokaisen perheen kohdalla arvioidaan viikoittain työryhmässä sekä yhdessä perheen kanssa, miten viikko on mennyt ja suunnitellaan seuraavan viikon viikko-ohjelmaan, missä kaikissa tilanteissa työntekijöillä on tarve olla läsnä. Viikko-ohjelmaan suunnittelemani ryhmätyöskentely ajankohdat säilyvät jokaisen perheen kohdalla loppuun saakka. Ryhmätyöskentelyssä käydään lävitse vanhemmuudenrooli-, parisuhteenrooli-, ja verkostokartan avulla vanhemmuutta ja lasten hyvinvointia sekä perheen tukiverkostoa. Vanhemmille voidaan antaa myös kirjallisia tehtäviä, joissa he voivat pohtia esimerkiksi tilanteita arjessa, jotka ovat haastavia, joita sitten voidaan purkaa ja miettiä yhdessä seuraavan päivän tuokiolla. Joskus tehtävät voivat liittyä myös rahan käytön suunnitteluun, jos tämä on huomattu kompastusveksi perheelle.

Saman aikaan, kun vanhemmilla on oma työskentelytuokionsa, niin samaan aikaan lapsen kanssa käydään erikseen leikin, sadutuksen ja tunnekorttien avulla hänen omaa tilannettansa lävitse. Lapselle on usein vaikeaa kertoa omasta kokemuksestaan perheessä varsinkin mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Leikki on lapselle luontainen tapa toimia ja usein leikissä käsitellään asioita, joita on saatettu omassa elämässä kokea tai asioita, jotka painavat mieltä. Leikin avulla työntekijän on helpompi päästä sisälle lapsen maailmaan ja osin ohjata leikkiä siten että lapsi tuo asioita esiin omasta elämästä. Lasten auttamisen keinoina hankalissa tilanteissa voidaan käyttää mm. satuja ja tarinoita, joissa kerrotaan todellisia elämän asioita joihin lapsi voi samaistua sekä käsitellä omia kokemuksiaan ja tunteitaan. Sadun kautta lapsen on helpompi lähestyä kipeitä asioita ja lukiessa aikuinen voi pysähtyä tiettyyn kohtiin lukiessaan ja esittää lapsille kysymyksiä. Lapselle esitetyt kysymykset edistävät keskustelun syntyä ja auttavat lasta pääsemään kosketuksiin omiin tunteisiinsa ja aikuista varmistamaan, että lapsi on ymmärtänyt käsiteltävän asian oikein. (Holmberg 2000, 27-28.)

Lapselle on tärkeä opettaa tunteiden tunnistamista ja niiden ilmaisemista, näiden harjoittelun tehtävänä on antaa lapsen tunteille kieli. Tunteiden ilmaisemista voidaan opettaa mm. pantomiimin avulla tai tunnistamaan tunteita esim. Nalle korttien avulla. Lapsi oppii tunteita myös aikuisen tavasta ilmaista tunteita ja omista tunteista

keskusteleminen lapsen kanssa auttaa häntä tunnistamaan itsessään tiettyjä tunteita. (Holmberg 2000, 31-32.) Muita keinoja millä lasta voi ohjata ilmaisemaan itseään ja käsittelemään vaikeita asioita ovat mm. piirtäminen, kirjoittaminen, maalaaminen, musiikki, liikunta ja leikki. Tunnekorteilla työskentelyssä lapsen kanssa aloitetaan siitä, että ensin opetellaan tunnistamaan erilaisia tunteita. Korteissa on eläimiä, joilla on erilaisia ilmeitä ja yhdessä ohjaajan kanssa mietitään, mitä tunnetta kortti voisi kuvata ja minkälaisessa tilanteessa voi tämänkaltaista tunnetta kokea. Kun tunteet ja kortit tulevat lapselle tutummiksi niin hänen kanssaan voidaan käydä syvällisimmin lävitse eri tunteiden sisältöä ja kuinka niitä voi käsitellä.

Lapsen kasvun kannalta on tärkeää, että hän saa kasvaa ja kehittyä olosuhteissa, jossa hän saa osakseen rakkautta ja hellyyttä sekä tuntee olonsa turvalliseksi. Lapsen ensimmäisten kiintymyssuhde omiin vanhempiin luo perustan tuleville ihmissuhteille. Rauhallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö rajoineen sekä vanhempien antama huomio ja kannustaminen rohkaisevat lasta ottamaan vastaan uudet haasteet sekä oppimaan uusia asioita. Vanhempien vaikeudet vievät vanhemmuudelta voimavaroja usein jo lapsen ollessa vauva eikä tärkeä ihmissuhdetta häntä hoitavaan aikuiseen pääse muodostumaan. Lapselle ei kehity normaalia perusturvallisuuden tunnetta, kun kiintymyssuhdetta vanhempiin ei ole muodostunut tai se on puutteellinen. Tämän vuoksi lapsi ei uskalla tutkia ympäristöään oppiakseen uusia asioita, ja hän selviytyy heikommin uusissa tilanteissa sekä hän kokee sosiaaliset suhteet hankaliksi. (Holmberg 2000, 9.)

Lapsi tarvitsee tukea päivittäin itsetuntonsa kohottamiseksi, jotta hän kokee itsensä hyväksi, tärkeäksi ja rakastetuksi. Lapsen uskoessa ja luottaessaan itseensä hän tuntee olevansa kykenevä ja hän uskaltaa opetella asioita, puolustautua ja olla jämäkkä. Vanhemman tehtävä on auttaa lasta itsetunnon kehittämisessä antamalla tunnustusta ja löytämällä lapsesta myönteisiä asioita. (Holmberg 2000, 32.) Usealle vanhemmalle myönteisen palautteen antaminen lapselleen on haasteellista ja ylipäättään arvostaa puhetta lapsesta ei tule. Tässäkin kohtaa perhekuntoutuksessa joudutaan tekemään paljon töitä, jotta pystytään mallintamaan ja sanoittamaan vanhemmille, kuinka tukea lapsen itsetuntoa.

Perheen yhteinen toiminnallinen tuokio voi olla esimerkiksi yhteistä leikkimistä, pelailua, ulkoilua, satuhierontaa tai jotakin muuta, joka tukee perheen yhtenäisyyttä,

yhdessä toimimista, lapsen huomioimista ja hänen itsetuntonsa huomioimista. Monessa perheessä yhdessä ulkoilu ei kuulu heidän yhteiseen päivärutiiniinsa ja joissakin perheissä lasten ainoa ulkoilu tapahtuu päiväkodissa tai koulussa. Vanhemmille ja lapsille tekee yhteinen ulkoilu hyvää niin fyysisesti kuin henkisesti ja se auttaa jaksamaan päivän muissa askareissa.

Toiminnallisen tuokion tarkoituksena on lisätä perheen yhteistä tekemistä perheenä ja toinen toistensa huomioimista sekä antaa vinkkejä, kuinka voidaan löytää uusia tapoja viettää aikaa yhdessä. Toiminnallinen tuokion avulla voidaan lisätä myös perheen kiinnostautymista muihin samassa tilanteessa oleviin perheisiin sekä löytämään omasta arkiympäristössä uusia harraste- ja toiminta mahdollisuuksia koko perheelle, joita on mahdollista jatkaa kuntoutusjakson jälkeenkin.

4 KEHITTÄMISTYÖN TULOS JA TUOTOKSET

4.1 Kirjallisen prosessikaavion muutos

Muutin lastenkodin jo olemassa olevan kirjallisen prosessin kuviosta 2 kaavion muotoon, joka näkyy kuviossa 3 ja tein siihen tarkennuksia, jotta kaaviota on helpompi seurata sekä huomioin siinä kehittämistyöni aikana tekemäni huomiot ja muutokset työskentelyyn sekä tiimiin. (kuvio 3). Huomioin prosessikaaviossa myös Lape-työryhmän esityksen monitoimijaisen perhetyön mallista, jota pyrin ottamaan huomioon työskentelyssä perhekuntoutuksessa.

Perhekuntoutuksen toimintamalli

1. VIRANOMAISEN YHTEYDENOTTO

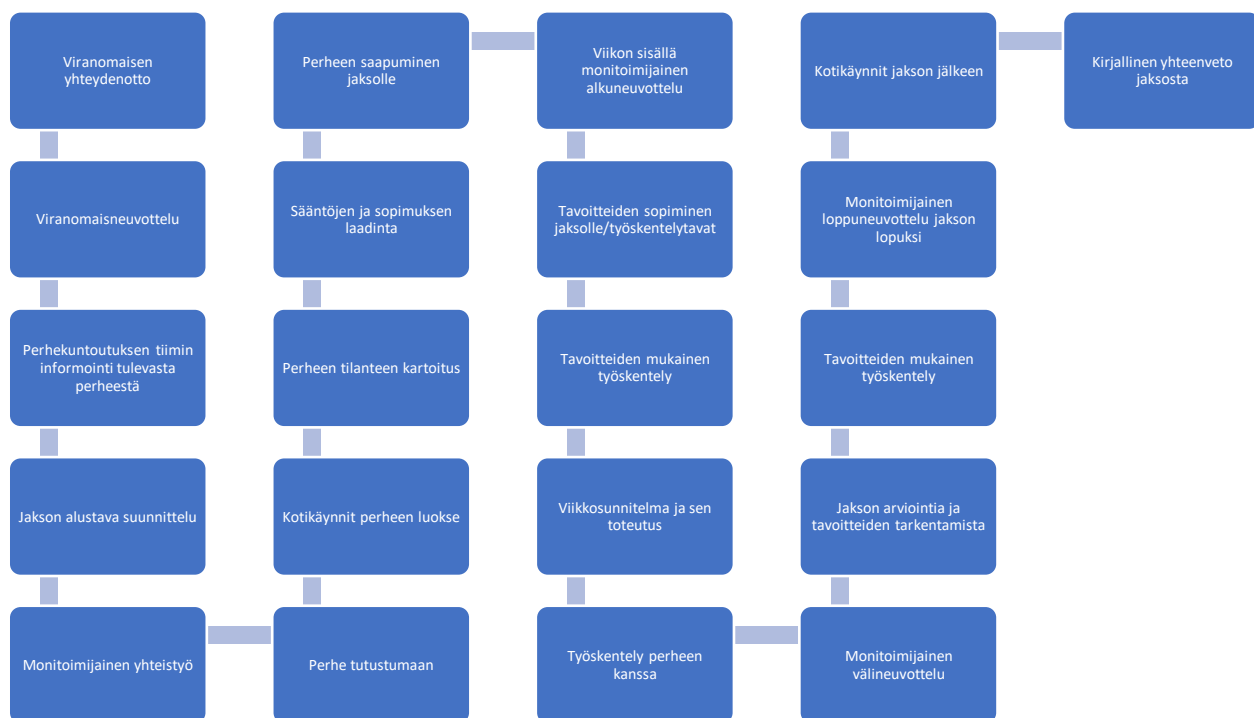
- informaation antamista perhekuntoutuksesta ja sen menetelmistä
- viranomaisneuvottelu
- tiedot perheestä esitietolomakkeelle
- aikataulut
- ohjaajien informointi tulevasta perheestä

2. SUUNNITELMA

- perhekuntoutuksen työntekijät valmistautuvat perheen tuloon
- suunnitelma jakson sisällöstä ja käytettävistä menetelmistä

- aikataulu
 - tietojen kerääminen perheestä yhteistyötahoilta
 - tilojen valmistaminen perheen tarpeita varten
3. PERHEEN TUTUSTUMISKÄYNTI
 - perheen tutustuminen henkilökuntaan, toimitiloihin ja toimintatapoihin
 - kotikäynneistä sopiminen
 4. KOTIKÄYNNIT PERHEEN LUONA
 - perhekuntoutuksen työntekijät vierailevat perheen luona muutaman kerran
 - perheen tilanteen kartoitus
 - sääntöjen ja sopimusten laadinta perhekuntoutukselle
 - perheen motivointia jaksolle
 5. PERHEKUNTOUTUS
 - arkeen valmistautuminen
 - alkuneuvottelu yhdessä perheen sosiaalityöntekijöiden ja perheen kanssa viikon kuluessa perheen saapumisesta. Tavoitteiden tarkentaminen.
 - asetettujen tavoitteiden mukainen työskentely
 - perheellä lähityöntekijä mukana perheen arjessa
 - päivittäiset keskustelut
 - viikoittaiset palaverit perheen kanssa
 - toiminnallisuus
 6. VÄLINEUVOTTELU PERHEEN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KANSSA
 - jakson alun arviointia
 - tavoitteiden tarkentaminen
 7. LOPPUNEUVOTTELU
 - Neuvottelu yhdessä perheen, perheen sosiaalityöntekijöiden ja perhekuntoutuksen työntekijöiden kanssa
 - jakson läpikäyminen: tavoitteet, saavutetut tulokset ja suositukset jatkosta
 - huoltosuunnitelman laatiminen
 - kotiutussuunnitelma
 8. KOTIKÄYNNIT
 - Perhekuntoutusjakson jälkeen pk-työntekijät vierailevat perheen luona 3-5 kertaa
 - arviointi kuntoutusjaksosta suullisesti ja kirjallisesti
 - huolto- ja kuntoutussuunnitelman laatiminen
 - tukeminen oman kunnan palveluiden käyttäjiksi
 9. KIRJALLINEN YHTEENVETO PERHEKUNTOUTUSJAKSOSTA
 - jaksosta laaditaan kirjallinen yhteenveto perheen sosiaalityöntekijöille
 - perhekuntoutuksen arviointipalaute perheen sosiaalityöntekijöiltä
 - työntekijöiden oma-arvioinnit
 - palautteen läpikäynti ja kehittämistarpeiden huomioiminen

Olemassa olevan sanallisen toimintamallin muuttaminen kaavion muotoon tuo selkeyttä hahmottaa prosessia. Suurimmat muutokset koskevat perhekuntoutuksen tiimiä, koska aiemmin tiimi on koottu lastenkodin ohjaajista niin perheestä on jouduttu tiedottamaan ensin koko lastenkodin työntekijöitä ja sitten työskentelyyn on valikoitu perheen kanssa työskentelystä vastaavat henkilöt. Omassa prosessikaaviossa puhutaan perhekuntoutuksen tiimistä, joka on omansa eivätkä he vastaa sekä lastenkodin lasten ja perheiden asioista, vaan he keskittyvät ainoastaan perheisiin. Toinen selkeä iso muutos koskee viranomaisyhteistyötä. Aiemmin yhteistyö on keskittynyt työskentelyyn vain perheen sosiaalityöntekijöiden kanssa mutta tekemäni muutoksen jälkeen huomio kiinnittyy monitoimijaiseen yhteistyöhön, jossa huomioidaan alusta asti perheen kanssa työskentelevät tahot. Samalla voidaan suunnitella ja arvioida koko kuntouksen ajan perheen tuen tarvetta sekä suunnitella riittäviä tukitoimia perheen kotiutumisen jälkeiseen arkeen.

Kuvio 3 Perhekuntoutuksen prosessikaavio

Prosessikaaviossa näkyy, että työskentely alkaa aina viranomaisen yhteydenotosta. Yhteydenoton jälkeen pidetään viranomaisneuvottelu, johon osallistuvat perheen

sosiaalityöntekijä, lastenkodin laitosjohtaja, perhekuntoutuksen vastaava ohjaaja sekä mahdolliset muut viranomaistahot. Tämän neuvottelun jälkeen perhekuntoutuksen tiimiä informoidaan tulevasta perheestä, jonka jälkeen aloitetaan tekemään alustavaa suunnitelmaa jaksolle. Tässä suunnitteluvaiheessa aloitetaan monitoimijainen yhteistyö ja kartoitetaan sekä kerätään tietoa toimijoista, joita perheen kanssa työskentelee.

Vasta näiden alkukartoitusten ja tiedonkeruun jälkeen perhe tulee tutustumaan perhekuntoutukseen. Tutustumisjakson jälkeen perheen luokse tehdään kotikäyntejä, jossa kartoitetaan perheen tilannetta ja sovitaan säännöt kuntoutusjaksolle sekä tehdään sopimus jaksosta.

Tämän jälkeen vasta perhe saapuu jaksolle. Viikon sisällä jakson aloituksesta järjestetään monitoimijainen alkuneuvottelu perheen, sosiaalityöntekijän, laitosjohtajan, perhekuntoutuksen vastaavan ohjaajan sekä perheen muiden viranomaisverkostojen kanssa. Tässä neuvottelussa sovitaan jaksolle tavoitteet sekä työskentelytavat, jotka ovat räätälöity perheen tarvetta vastaavaksi.

Alkuneuvottelun jälkeen aloitetaan tavoitteiden mukainen työskentely. Tällöin viikkosuunnitelmaan laaditaan perheen tavoitteiden mukaista toimintaa, jota perhekuntoutuksen tiimi toteuttaa perheen kanssa. Työskentelyä jatketaan tavoitteiden mukaisesti. Jakson puolivälissä pidetään monitoimijainen välineuvottelu, jossa arvioidaan jaksoa ja tarkennetaan tavoitteita. Neuvottelun jälkeen jatketaan tavoitteiden mukaista työskentelyä perheen kanssa. Jakson lopuksi pidetään monitoimijainen loppuneuvottelu, jossa arvioidaan jakson toteutumista, tavoitteita sekä saavutettuja tuloksia. Samalla mietitään jatkotyöskentelyä sekä laaditaan huolto- ja kotiutussuunnitelma.

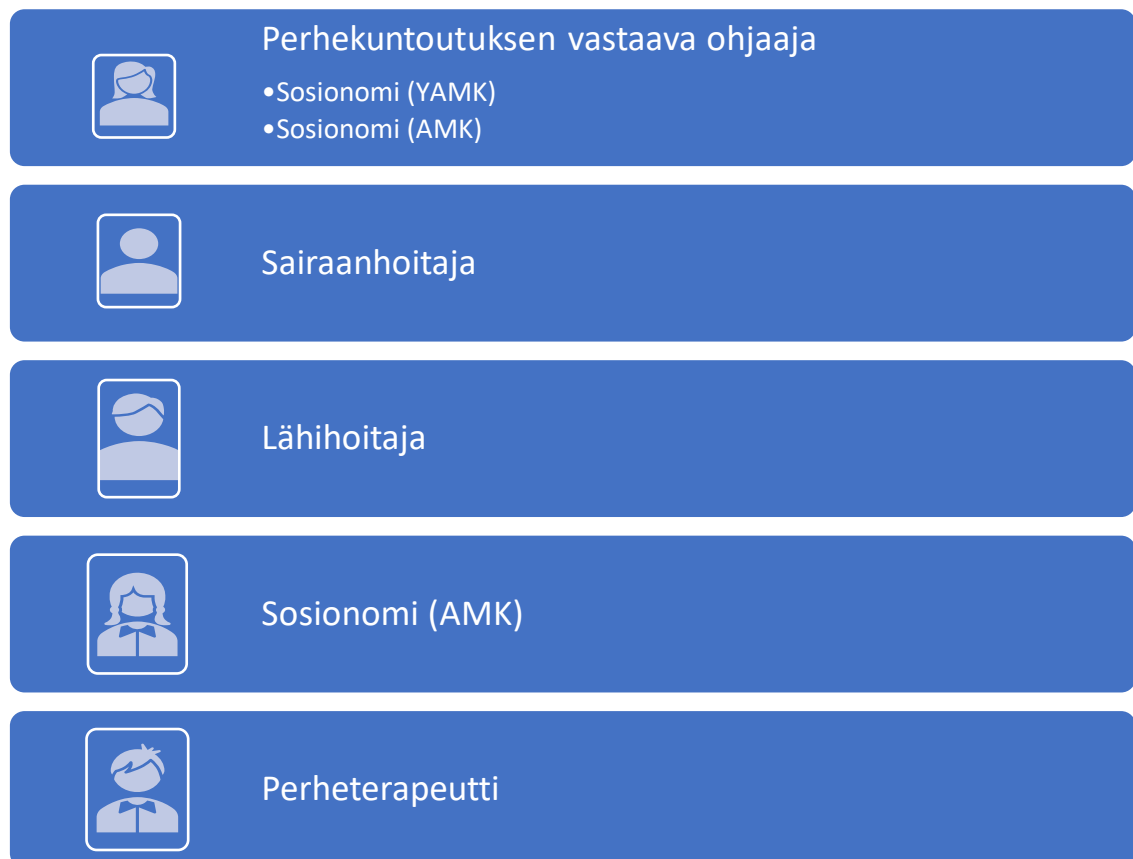
Jakson päätyttyä perhekuntoutuksen työntekijät vierailevat perheen luona 3-5 kertaa. Yhdessä käydään lävitse arviointia kuntoutusjaksosta ja laaditaan huolto- ja kuntoutussuunnitelmaa sekä tuetaan perhettä oman kunnan palveluiden käyttäjiksi.

Kuntoutusjakson lopuksi tehdään kirjallinen yhteenveto jaksosta perheen sosiaalityöntekijälle. Samalla pyydetään kirjallinen arviointipalaute perhekuntoutuksesta perheen sosiaalityöntekijältä sekä perheeltä. Lisäksi perhekuntoutuksen tiimi tekee oma-arvioinnit. Palautteet käydään lävitse ja huomioidaan kehittämistarpeet.

4.2 Perhekuntoutuksen työtiimi

Kehittämistyöskentelyn aikana hahmottelin työskentelyyn mallia, jossa perhekuntoutukseen nimettäisiin selkeästi oma perhekuntoutuksen tiimi, joka vastaisi työskentelystä. Tämä tiimi keskittyisi työskentelemään vain perhekuntoutuksessa olevien perheiden kanssa eivätkä he olisi osana lastenkodissa olevien sijoitettujen lasten työryhmää, kuten tällä hetkellä on.

Tiimiin kuuluisi vastaava perhekuntoutuksen ohjaaja, sairaanhoitaja, lähihoitaja sekä sosionomi ja mahdollisesti perheterapeutti nämä näkyvät alla kuviossa 4.

Kuvio 4. Perhekuntoutuksen tiimi

Tämä tiimi vastaisi ja suunnittelisi työskentelyn perheen kanssa ja osallistuisi myös monitoimijaisiin neuvotteluihin, jotta tieto kulkisi suoraan työtä tekevien välillä. Perhekuntoutuksen vastaavalla ohjaajalla olisi vastuu koko perhekuntoutuksen toiminnasta ja hän olisi erityisesti koko perheen yhteinen työntekijä. Ajatuksenani oli, että sairaanhoitaja vastaisi kaikesta mikä liittyy terveyteen, lääkitykseen sekä

hyvinvointiin. Työryhmän toisen sosionomin vastuulla olisi perheiden lapset ja hän olisi heidän oma työntekijänsä. Perheterapeutti työskentelisi koko perheen kanssa ja hän vastaisi terapeuttisesta työskentelystä sekä vanhempien kanssa erikseen sekä koko perheen kanssa. Lähihoitaja työskentelisi koko perheen parissa ja hän vastaisi arjen toimivuudesta ja käytännön asioiden hoidosta perheen kanssa.

Yhtenäisen perhekuntoutuksen tiimin etuina olisi, että he olisivat oikeasti keskittyneitä työskentelyyn perheiden kanssa eikä heidän tarvitsisi jakaa työskentelypanostaan sekä perheiden että lastenkodin lasten välille. Näin vahvistettaisiin lisäksi perheiden saamaa hyötyä perhekuntoutuksesta sekä heidän saamaa tunnetta siitä, että heidän kanssaan työskentelyllään on merkitystä ja työntekijät ovat oikeasti heitä varten.

4.3 Perhekuntoutuksen viikko-ohjelma

Laadin myös selkeän perus viikko-ohjelman, jonka pohjalta kuntoutusta toteutettaisiin ja tähän on, merkattu selkeästi kenelle työntekijälle vastuu toiminnasta kuuluu. Tähän käytin värikoodeja, jotka näkyvät kuviossa 5, värikoodi vastaa aina työvuoroa.

Viikko-ohjelman rakenteessa on huomioitu arjen perusrutiinit, jotka luovat pohjan päivälle, näiden avulla lapsen perustarpeet kuten ruoka, lepo, puhtaus tulevat huomioituksi. Viikko-ohjelmassa on pyritty huomioimaan lisäksi vanhemmuuteen liittyvät muut keskeiset osa-alueet. Tässä olen käyttänyt hyväkseni paljon vanhemmuuden roolikarttaa sekä vanhemmuuden eri rooleja elämän opettajana, ihmissuhdeosaajana, rajojen asettajana, huoltajana sekä rakkauden antajana sekä näihin liittyviä teko- ja taivoiterooleja sisältöineen.

Yhtenä tärkeänä asiana viikko-ohjelmaa suunnitellessani näin päivittäisen palautteen antamisen perheelle. Monesti päivän toimintojen yhteydessä annetaan sanallista ja ohjaavaa palautetta, mutta päivän työskentelyn kokonaisarvio jää usein huomioimatta ja monesti perheen päivästä kirjoitetaan raportti sekä annetaan suullinen tiedoksi anto päivästä toisille työntekijöille. Yhtä tärkeää palautteen antaminen on perheelle ja tämä lisää avoimuutta työskentelyssä sekä luottamusta. Se annetaanko palaute perheelle

samalla kun annetaan raporttia toiselle työntekijälle vai ei jää toteuttavan tiimin päätettäväksi.

PERHEKUNTOUTUKSEN VIIKKO-OHJELMANRUNKO

Aika	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
klo 7.00–9.00	Aamutoimet(herääminen ,aamupala,aamupesu,pe din petaus)	Aamutoimet(herääminen ,aamupala,aamupesu,pe din petaus)	Aamutoimet(herääminen ,aamupala,aamupesu,pe din petaus)	Aamutoimet(herääminen ,aamupala,aamupesu,pe din petaus)	Aamutoimet(herääminen ,aamupala,aamupesu,pe din petaus)
klo 9.00-10.00	Arjen asioiden hoitoa (kauppa,pankki,kela,lääk äri)	Arjen asioiden hoitoa (kauppa,pankki,kela,lääk äri)	Arjen asioiden hoitoa (kauppa,pankki,kela,lääk äri)	Arjen asioiden hoitoa (kauppa,pankki,kela,lääk äri)	Arjen asioiden hoitoa (kauppa,pankki,kela,lääk äri)
klo 10.00-11.30	Vanhemmilla ohjattua ryhmätöimintaa/keskuste lua, lapsilla oman ohjaajan järjestämää toimintaa	Vanhemmilla ohjattua ryhmätöimintaa/keskuste lua, lapsilla oman ohjaajan järjestämää toimintaa	Vanhemmilla ohjattua ryhmätöimintaa/keskuste lua, lapsilla oman ohjaajan järjestämää toimintaa	Vanhemmilla ohjattua ryhmätöimintaa/keskuste lua, lapsilla oman ohjaajan järjestämää toimintaa	Vanhemmilla ohjattua ryhmätöimintaa/keskuste lua, lapsilla oman ohjaajan järjestämää toimintaa
klo 11.30–13.00	Lounaan valmistaminen, ruokailu ja pienet lapset päiväunille	Lounaan valmistaminen, ruokailu ja pienet lapset päiväunille	Lounaan valmistaminen, ruokailu ja pienet lapset päiväunille	Lounaan valmistaminen, ruokailu ja pienet lapset päiväunille	Lounaan valmistaminen, ruokailu ja pienet lapset päiväunille
klo 14.00–16.00	Koko perheen toiminnallinen tuokio sisällä/ulkona	Koko perheen toiminnallinen tuokio sisällä/ulkona	Koko perheen toiminnallinen tuokio sisällä/ulkona	Koko perheen toiminnallinen tuokio sisällä/ulkona	Koko perheen toiminnallinen tuokio sisällä/ulkona
klo 16.00-17.00	Perheen päivällisen valmistus	Perheen päivällisen valmistus	Perheen päivällisen valmistus	Perheen päivällisen valmistus	Perheen päivällisen valmistus
klo 17.00-18.00	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen
klo 18.00-20.00	Kotitöiden tekemistä/yhdessä oloa perheenä	Kotitöiden tekemistä/yhdessä oloa perheenä	Kotitöiden tekemistä/yhdessä oloa perheenä	Kotitöiden tekemistä/yhdessä oloa perheenä	Kotitöiden tekemistä/yhdessä oloa perheenä
klo 20.00-21.00	Iltatoimet (iltapala, iltapesu, lapset nukkumaan)	Iltatoimet (iltapala, iltapesu, lapset nukkumaan)	Iltatoimet (iltapala, iltapesu, lapset nukkumaan)	Iltatoimet (iltapala, iltapesu, lapset nukkumaan)	Iltatoimet (iltapala, iltapesu, lapset nukkumaan)
klo 21.00-21.30	Palaute tuokio päivästä	Palaute tuokio päivästä	Palaute tuokio päivästä	Palaute tuokio päivästä	Palaute tuokio päivästä
klo 21.30	Yötyöntekijä tapaa perheen	Yötyöntekijä tapaa perheen	Yötyöntekijä tapaa perheen	Yötyöntekijä tapaa perheen	Yötyöntekijä tapaa perheen
klo 22.00-7.00	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus
	Vastuutyöntekijä kyseiseen toimintaan merkattu värillä				
	Aamuvuorontekijä				
	Välivuorontekijä				
	Iltatyöntekijä				
	Yötyöntekijä tapaa perheen				

Kuvio 5. Perhekuntoutuksen viikko-ohjelma

5 ARVIOINTI

Arviointia työskentelystä ja saamistani tuloksista kävin lävitse kesäkuun lopussa lastenkodin laitosjohtajan kanssa. Arviointi keskittyi tuottamaani materiaaliin. Prosessikaavion muutoksen laitosjohtaja koki hyvänä ja erityisesti monitoimijaisen perhetyön lisäämisen siihen. Prosessikaaviosta on helppoa ja selkeää seurata kuinka perhekuntoutus etenee. Loppuvaiheeseen kotikäyntejä on perheeseen tehty nykyään jo jakson loppuvaiheella viimeisen kahden viikonaikana, jolloin perhe on ollut kotiharjoittelujaksolla. Laatiessani viikko-ohjelmaa perhekuntoutukseen jätin suunnittelematta säännöllistä viikko-ohjelmaa viikonloppuun, koska ajattelin sen olevan enemmän perheen yhteistä aikaa, jolloin myös on mahdollista tavata enemmän omia läheisiä tai käydä jossakin yhdessä perheenä. Ilman tukea ja valvontaa eivät perheet tuolloin kuitenkaan ole mutta oleminen on selkeästi vapaampaa.

Viikko-ohjelman runkoa laitosjohtaja piti hyvänä ja kertoi että heillä on samankaltainen ohjelma ollut käytössä silloin kun perheitä heillä on enemmän ollut sekä samoin perhekuntoutuksessa on ollut nimettynä tiimi, joka työskentelystä on vastannut. Työntekijöiden näkemys asiasta on ollut toisenlainen. Heidän mielestään, työskentely perheiden kanssa on keskittynyt aamupäiviin, ja ilta-aikaan perheissä ei ole ollut suunnitelmallista ohjelmaa eikä myöskään työyhteisö ole tiennyt mitä perheen kanssa iltaisin tulisi tehdä. Aamupäivissä työskentelystä ovat vastanneet laitosjohtaja yhdessä vastaanohjaajan kanssa, eikä tietoa työskentelyn sisällöistä ole siirtynyt muille perheen kanssa työtä tekeville työntekijöille.

Suunnittelemani viikko-ohjelma vaatisi selkeästi resurssien lisäämistä henkilökunnassa, jotta työskentely voitaisiin toteuttaa niin intensiivisesti kuin sen olen suunnitellut. Tähän asti lastenkodissa perhekuntoutuksesta vastaavat henkilöt ovat samanaikaisesti vastanneet myös lastenkodin toiminnasta, jolloin aikaa perheessä oloon ei ole aamupäiviä lukuun ottamatta juuri jäänyt. Tämän vuoksi työskentely ei ole vastannut perhekuntoutukselle asetettuja tavoitteita. Vain läsnä olemalla ja yhdessä työskentelellä on mahdollista pystyä oikeasti tarjoamaan riittävää tukea ja apua sekä puuttumaan tilanteisiin, jotka sitä vaativat.

Työskentelyn jakaminen selkeästi työvuorojen mukaan ei sido työryhmästä ainoastaan yhtä henkilöä intensiiviseen työskentelyyn vaan silloin mukana on koko työryhmä ja tämän myötä on mahdollista saada useamman henkilön näkökanta työskentelyyn sekä perheen tilanteeseen. Laitosjohtaja piti tärkeänä huomioitani siitä, että vanhemmilla sekä lapsella/ lapsilla on selkeästi nimetty oma työntekijä joka työskentelystä vastaa.

Vertaisryhmiin laitosjohtajalla oli hyvin kielteinen kanta, koska hän ei nähnyt, että nämä välttämättä tulisivat perheitä oikealla tavalla vaan enemmän niistä saattaisi olla haittaa. Useamman perheen yhteinen toiminnallinen työskentely on ainut mistä saattaisi olla jotakin hyötyä hänen mukaansa. Vertaistuki työskentelyä oli aiemmassa tutkimuksessaan Simola (2018) pohtinut ja miettinyt miksi näitä ryhmiä järjestetään, ja mikä niiden järjestämisen syy on. Ja hän oli pohtinut myös, onko tarpeen pitää kuntoutuksessa useampia perheitä yhtä aikaa. (Simola 2018, 41-45.) Tätä samaista pohdintaa kävimme lastenkodin laitosjohtajan kanssa. Toisaalta perheistä voisi olla toisilleen seuraa ja mahdollisesti tukea, mutta olisiko tuki oikealaista vai kääntyisikö se esimerkiksi yhdessä negatiivisten asioiden lietsomiseen, jos perhe ei esimerkiksi ei olisi riittävän motivoitunut kuntoutukseen. Jos perheissä olisi saman ikäisiä lapsia heistä olisi varmasti toisilleen leikki- ja peliseuraa ja tämä voisi tukea heidän sosiaalista vuorovaikutustansa.

Suunnittelemastani työryhmän kokonpanosta hän oli sitä mieltä, että heillä on sellainen selkeästi ollut mutta työntekijöiden vaihduttua uutta kokoonpanoa ei ole missään vaiheessa nimetty. Aiemmasta perhekuntoutuksen tiimistä jäljellä on vain enää muutama henkilö, ja heistä yksi on siirtynyt tekemään vain yövuoroa. Laitosjohtajan mukaan heillä on myös perheterapeutti, mutta itse en ole tietoinen kenellä olisi perheterapeutin koulutus entisen vastaavan ohjaajan jätettyä työnsä lastenkodissa.

Yhdessä pohdimme sitä voiko kyseisen kaltaista työskentelyä toteuttaa, jos kuntoutuksessa on vain esimerkiksi yksi perhe. Mietimme lähinnä sitoisiko se liikaa henkilöstöresursseja vai onko se juuri mahdollisuus intensiiviseen työskentelyyn. Olisin toivonut, että arviointiin olisi voinut osallistua myös työryhmän jäseniä, mutta se ei vallitsevassa tilanteessa ollut mahdollista, kun vakituisilla työntekijöillä pyörivät silloin kesälomat eikä tiimipalavereita juuri silloin järjestetty.

Arviointikeskustelua käydessäni laitosjohtajan kanssa hän kertoi heti alussa, että heillä ei jatkossa tulla enää perhekuntoutusta tekemään vaan lastenkoti jää toimimaan pelkkänä lastenkotina. Tämän vuoksi tekemääni suunnitelmaa ei päästä missään vaiheessa arvioimaan käytännössä vaan sitä voidaan vain arvioida teoriassa. Laitosjohtaja harmitteli tilanteessa sitä, että opinnäytetyöni osui juuri huonoon saumaan, kun yksityinen lastenkoti yhdistyi isompaan konserniin, jossa on olemassa selkeästi yksi perhekuntoutusta tarjoava laitos eikä muille ole tarvetta. Sijainniltaan ja puitteiltaan lastenkoti olisi ollut juuri ihanteellinen perhekuntoutuksen toteuttamiseen, jos vain työskentely olisi ollut riittävää.

Työskentelyn aikana koen saaneeni paljon uutta tietoa ja näkökantaa liittyen lastensuojelun perhekuntoutukseen ja sen eri toteuttamismahdollisuuksiin. Oppimisprosessina työskentely on ollut itselle välillä haastavaa mutta toisaalta myös antoisaa. Perhekuntoutuksen ymmärtäminen prosessina on monimuotoinen ja se vaatii todella paljon perehtymistä kuntoutukseen ja siihen liittyvään termistöön.

Jos työskentely olisi työyhteisön kanssa sujunut alkuperäisen suunnitelman mukaan, niin uskon että työstä olisi voinut saada vielä enemmän irti. Oman oppimisen kannalta myös se, että asiat eivät sujuneet odotetulla tavalla toi osaltaan itselle tutkimuksen tekijänä isomman rooliin tavassa toteuttaa työskentelyä ja siten myös oppia siitä, miten asioita joutuu välillä muuttamaan nopeastikin päästäkseen jatkamaan työskentelyä.

6 POHDINTA

Perhekuntoutus on mielestäni asia, johon tulisi panostaa enemmän, koska edelleen jaksan uskoa, että koko perheeseen kohdistelulla työskentelyllä voidaan saavuttaa hyviä tuloksia ja voidaan välttää lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Perhekuntoutusta tehdään paljon kotiin vietävänä palveluna mutta itse näkisin, että laitoksessa aloitettu intensiivinen perhekuntoutusjakso antaisi realistisemmän kuvan perheen tilanteesta sekä antaisi helpommin mahdollisuuden tarttua työskentelyyn perheen kanssa.

Intensiivijakson jälkeen olisi mahdollisuus asteittain siirtyä myös kotiin vietävään perhekuntoutukseen.

Perhekuntoutus on yksi asia mihin THL- työryhmä on kiinnittänyt huomiota vuonna 2017 laaditussa Lapsikeskeinen suojele ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötöytäpaperissaan. Siinä on pohdittu juuri perhekuntoutuksen hyötyä sekä sisältöelementtejä ja sen vastaavuutta käytännön työskentelyssä. Tutkimustuloksia perhekuntoutuksesta on vähän ja kaikki perustuu yksittäisiin opinnäytetöihin eikä laajempaa kirjoa tästä ole tehty (Alatalo ym. 2017, 9-12.)

Perhekuntoutuksen tutkiminen laajemmalla otannalla ja sen antama hyöty ja vastaavuus olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Kaikki tähän asti tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet aina vain yhden tietyn perhekuntoutusta antavan laitoksen toimintaa, eikä keskinäistä vertailua eri laitosten välillä ja heidän tarjoamansa kuntoutuksen välillä ole tehty. Erityisesti perheiden näkökannasta olisi mielenkiintoista tutkia heidän kokemuksiaan perhekuntoutusajalta sekä tämän jälkeen useamman vuoden ajalta. Perhekuntoutuksen hyödyt eivät välttämättä näy heti vaan se voi viedä aikaa.

Olisin toivonut, että tässä omassa työssäni olisin päässyt kokeilemaan luomaani viikko-ohjelmaa käytännössä sekä tekemään perhekuntoutusta lastenkodissa käytännössä, jolloin oisin voinut arvioida sen toimivuutta. Lisäksi olisin halunnut saada perheiden näkökannan työskentelyyn ja kuulla heidän toiveitaan suhteessa perhekuntoutukseen.

Nyt laatimani suunnitelma on periaatteessa turha, jos sitä ei kyetä käytännössä kokeilemaan eikä muuttamaan oikeaan suuntaan. Toisaalta kuitenkin on tärkeää että, pystyin toteuttamaan suunnitelmani prosessin, vaikka yhteistyö ei ollut toimivaa. Ehkä joskus joku pystyy hyödyntämään suunnittelemaani viikko-ohjelmaa ja sen myötä arvioimaan sen toimivuutta.

LÄHTEET

Airikka S., 2003. Parisuhteen roolikartta- käyttäjän opas. Helsinki: Kuntatalo.

Alatalo M., Lappi K. & Petrelius P. 2017. Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä, Viitattu 28.7.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Araneva M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent

Araneva M. 2016. Lapsen suojelu, toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum PRO

Enroos R., Heino T. & Pösö T. (toim.) 2016. Huostaanotto lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Haapakoski K. 2018. Vapaus ja sosiaalisuus -sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset. Teoksessa Lindh J., Härkäpää K. & Kostamo-Pääkkö K. (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 82-97. Viitattu 15.10.2020. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf?sequence=

Hirvonen S. & Lehti A. 2020. Lastensuojelun perhekuntoutuksen kuntouttavat elementit. Savonia ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.9.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/337333/Hirvonen_Lehti.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Holmberg T., 2000. Lapset ja perheväkivalta. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Jaakkonen L., Pesonen M. & Tohmo A. 2020. Asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutuksesta. Lappeenranta: LAB-ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.9.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/335478/Jaakkonen_Liisa_Pesonen_Mirva_Tohmo_Anna.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Järvinen R., Lankinen A., Taajamo T., Veistilä M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi perhetyön arkea. Helsinki: Edita

Kaikko K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntouttamista tukevat elementit. Kuopio: Kuopion yliopisto. Viitattu 3.9.2020. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=8c79277c-bb90-45f5-a368-2063b7f6ea22>

Kainulainen J., 2019. Laitosjohtaja, Lastenkoti. Jokioinen. Henkilökohtainen tiedonanto 23.10.2019.

Kettunen V. 2018. Perhekuntoutuksen kriittiset tekijät ja kehittämiskohteet asiakkaiden näkökulmasta. Asiakaspalautteen hyödyntäminen kehittämiskohteiden tunnistamisessa ja sosiaalialan organisaatioiden oppimisessa. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Viitattu 3.9.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103606/1527756072.pdf;sequence=1>

Korvela P. 2011. Arki, päivärytmi ja sekvenssit- Miten käsitteellistää arkea ja kotia? Teoksessa Fågel S., Jonsson M., Korvela P. & Kupiainen A. (toim.) Arki haltuun- sekvenssimenetelmä perhetyössä. Helsinki: Väestöliitto, 219-223.

Kupari M. 2018. Mikä motivoi perhettä laitosperhekuntoutustyöskentelyyn. Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.7.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/147832/Kupari_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kähäri-Wiik K., Niemi A. & Rantanen A. 2002. Kuntoutuksella toimintakykyä. Porvoo: WSOY.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki:Gaudeamus, 9-38.

Lindh J., Härkäpää K. & Kostamo-Pääkkö K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press. Viitattu 15.10.2020. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf?sequence=

Linnakangas R., Seppälä U., Suikkanen A. & Lehtoranta P. 2013. Monitoimisuus lapsen perhekuntoutuksessa. Teoksessa Laitinen M. & Niskala A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 299-324.

Markkanen L. 2017. Kaiken on lähdettävä lapsesta- Lapsen etu lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.9.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122345/Markkanen_Laura.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mattila J. 2017. ”Ensimmäistä kertaa näiden vuosien aikana mulle tuli sellainen olo, täällä on ihmisiä, jotka näkee tämän” Perhekuntoutus vanhempien kokemana. Tampereen yliopisto, Pori Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Viitattu 28.7.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102281/GRADU-1509964583.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Määttä P. & Rantala A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Juva: PS-kustannus.

Nuorisokoti Ermin www-sivut. 2020. Viitattu 31.1.2020. <http://www.ermi.fi/henkilokunta.php>

Piekkari R. & Welch C. 2020. Oodi yksittäistapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa Puusa A. & Juuti P.(toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus, 207-215.

Raivio H. 2018. Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena-toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa Kostilainen H. & Nieminen A. (toim) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, 97-117. Viitattu 16.10.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Rönkkö L. & Rytönen T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.

Saastamoinen K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita

Simola T. 2018. PERHEKUNTOUTUKSEN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI Vaikuttavan perhekuntoutuksen tulokset, edellytykset ja mekanismi. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu Yhteiskuntatieteiden laitos prp gradu- tutkielma. Viitattu 3.9.2020. https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20181402/urn_nbn_fi_uef-20181402.pdf

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen www-sivut 2020. Viitattu 18.5.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen www-sivut 2019. Viitattu 15.10.2020. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyvyn-ulottuvuudet>

Toikko T., 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy

Törrönen M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Vuokila-Oikkonen P. & Keskitalo E. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät. Teoksessa Kostilainen H. & Nieminen A. (toim) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, 164-176. Viitattu 16.10.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Väisänen R., 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa Lindh J., Härkääpää K. & Kostamo-Pääkkö K. (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 19-38. Viitattu 18.10.2020. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf?sequence=

Ylitalo P. (toim.) 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Kuntaliitto. Viitattu 20.10.2020. https://vslk.fi/uploads/files/519352_Roolikartta_verkkojulkaisu.pdf